

PÁPAI KOLLÉGIUMI LAPOK

A PÁPAI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADEMIA DIÁKÚJSÁGA

FŐSZERKESZTŐ: Sárközi Gergely Antal, PRTA
Szerkesztőség elérhetősége: pklujtag@gmail.com

TÁRSSZERKESZTŐ: *jelenleg betöltetlen*
A lapot érintő minden közlemény hozzájuk küldendő.

X. ÉVFOLYAM 5-6. SZÁM. 2025. PÜNKÖSD

ÚJ ÉLET ISTEN NEVÉNEK VÉDELMEBE REJTVE

Írta: Csősz Tamás

Textus: Ezékiel 36,16-27. „Így szólt hozzám az Úr igéje: Emberfia! Amikor Izráel háza a saját földjén lakott, tisztátalanná tették azt életükkel és tetteikkel. Olyan tisztátalan volt előttem az életük, mint a havi vérzés. Rájuk zúdítottam haragomat, mert vért ontottak a földre, és tisztátalanná tették azt bálványaikkal. Ezért elszélesztettem őket a népek között, és szétszóródtak az országokba. Életük és tetteik szerint tartottam ítéletet fölöttük. De amikor a népek közé jutottak, amerre csak jártak, gyalázatot hoztak szent nevemre, mert ezt mondták róluk: Az Úr népe ezek, mégis el kellett hagyniuk az országát! Ekkor szánalomra indultam szent nevemért, amelyre gyalázatot hozott Izráel háza a népek között, amerre csak járt. Ezért mondd ezt Izráel házának: Így szól az én Uram, az Úr: Nem tiértetek cselekszem én, Izráel háza, hanem szent nevemért, amelyre gyalázatot hoztatok a népek között, amerre csak jártatok. Majd én megmutatom, hogy szent az én nagy nevem, amely gyalázatos lett a népek között, mert gyalázatot hoztatok rá közöttük. Majd megtudják a népek, hogy én vagyok az Úr – így szól az én Uram, az Úr –, amikor szemük láttára megmutatom rajtatok, hogy én szent vagyok! Kihozlak benneteket a népek közül, összegyűjtelek az országokból, és beviszlek benneteket a saját földetekre. Tiszta vizet hintek rátok, hogy megtisztuljatok. Minden tisztátalanságotoktól és minden bálványotoktól megtisztítlak benneteket. Új szívet adok nektek, és új lelket adok belétek: eltávolítom testetekből a kőszívet, és hússzívet adok nektek. Az én lelkemet adom belétek, és gondoskodom róla, hogy rendelkezéseim szerint éljete, törvényeimet megtartsátok és teljesítsétek.”

Kedves Keresztyén Testvéreim!

A Krisztus utáni második században megjelentek olyan emberek, akik egy az egyben elutasították az Ószövetséget. Ennek az volt az oka, hogy úgy gondolták az Ószövetség Istene, aki büntet, aki tud haragudni, és aki egy nyomorúságos világot teremtett, az nem azonos a Jézus által hirdetett kegyelmes Atyával.

Aki ma beleolvas az Ószövetségbe, őt is megkísértheti a gondolat, hogy ez az Isten, akiről itt olvasott nem olyan irgalmas, mint ahogy hallott róla, félelmetes hatalommal mutatkozik be, és haragját a büntetés követi. Aki csak ennyit lát az Istenből, abban egy torz istenkép formálódott ki. Az egész Ószövetséget átöleli Isten gondviselő karja, hosszú türelme, és nagy kegyelme, de valóban megmutatkozik benne haragja és büntetése is.

Isten kezdetektől fogva mind a mai napig nem hagyta magára a bűnös embert. Többször szövetséget kötött vele, azért, hogy áldássá tegye a népét az egész világon. Ehhez mindent megadott neki, amire szüksége volt: Először a fizikai szükségleteikről gondoskodott, hiszen olyan helyre vezette őket, ahol bőséges termésnek örvendezhettek. Másodszor erkölcsi útmutatást adott törvények formájában arra nézve, hogy hogyan éljenek és viselkedjenek egymással, és hogyan gondoljanak az Istenre. Amit igazán megkövetelt mindazoktól, akik hisznek Benne, az az, hogy szeressék Őt, és szeressék egymást. Ezékiel próféta könyvének 33. fejezetében saját magára esküszik az Úr, hogy nem kívánja a bűnös ember halálát, hanem azt, hogy a bűnös ember megtérjen útvjáról, és éljen. (Ez 33,11). Hóseás prófétánál pedig azt mondja az Úr: „szeretet kívánok”. (Hós 6,6). Azért kíván ilyet, mert Ő maga is gazdag a kegyelemben és a szeretetben. A Tízparancsolatban úgy mutatkozik be, hogy „féltőn szerető Isten vagyok!” más szóval „féltékenyen szerető Isten vagyok!” (2Móz 20,5).

Ha az Istenről alkotott képünket kiegészítjük ezekkel a tulajdonságokkal, azzal már egy nagyot léptünk előre, hogy valamivel tisztábban lássuk, hogy milyen is az Isten.

De igaza van azoknak is, akik Isten haragját látják meg az Ószövetségben, merthogy ott van. Sőt maga Isten tesz olyan kijelentéseket, hogy kiöntöm rájuk haragomat. Itt Ezékielnél ebben, a 36. fejezetben szó szerint ezt mondja: „Rájuk zúdítottam haragomat!” (Ez 36,18).

Fontos azonban, hogy különbséget tegyünk harag és harag között. Az ember haragja, és az Isten haragja között. Az ember haragja, vagyis a mi haragunk hasonló az erdőtűzhöz. Nagyon nehéz megállítani, és felégeti azt is, ami fontos és értékes. Amikor kialszik a lángja, akkor látjuk meg igazán milyen pusztítást végzett. Olyan károkat tud okozni, amit csak nehéz munkával vagyunk képesek helyrehozni, vagy egyáltalán nem tudjuk.

De jó, ha ismerünk gyógyírt, mert a megbánás, a bocsánatkérés, és a megbocsátás csodálatos módon tudja helyrehozni a károkat. Pál apostol egyébként emberi módon közelíti meg a problémát, mert tudja, hogy akarva-akaratlanul képesek vagyunk egymásból haragot kiváltani. Nem a harag engedélyezése mellett szól, de mégis azt mondja, hogy „haragudhattok, de ne vétkezzetek: a nap ne menjen le a ti haragotokkal” (Ef 4,26). Hogy az előző példámra visszautaljak, haragudhatunk, de ne csináljunk erdőtűzet. Legkésőbb a nap végére pedig békülünk ki.

Isten haragja a miénkkel szemben nem pusztító tűz, hanem tisztító tűz. Csak azt égeti el, ami nem odavaló, ami káros és haszontalan. Tudja uralni a haragját, mert nem a féktelen düh vezérli, hanem a féltő szeretet. Jézust is emésztette ez a féltő szeretet.

Hadd utaljak előre a jövő heti ünnepi istentiszteletre, virágvasárnapra, amikor is Jézus jeruzsálemi bevonulásáról emlékezünk. Az első útja a templomhoz vezetett, kötélből korbácsot csinált, és kiűzte a templomból az árusokat és a pénzváltókat, mert tisztátalanná tették az Isten

házát. A tanítványainak eszébe jutott Jézus tettéről egy zsoltár vers: „a Te házad iránti féltő szeretet emészt engem.” (Jn 2,17).

Isten igazságos, ezért a bűnt nem hagyhatja büntetés nélkül, viszont a büntetést mindig megelőzi a szelíd, szeretetteljes hívás, és a kegyelemhirdetés. Ha valaki nem hallgat erre a hívásra, és nem kér ebből a kegyelemből, azon Isten végrehajtja az ítéletet.

Az Ószövetség sokszor említi, hogy Isten ítéletet tartott. Az Újszövetség egy súlyos ítéletet említ ránk nézve. Az Úr előre meghatározott egy napot, amikor megítél minden embert, az a nap még nem jött el, ami azt jelenti, hogy ma még hangzik Isten szeretetteljes hívása és kegyelmének az ideje. Hallgassunk az Ő hívására, és ragadjuk meg a nekünk ajándékozott kegyelmet.

Izráel népe számtalanszor kapott figyelmeztetéseket prófétákon keresztül. Először halkán szólt az Úr, de aztán egyre hangosabban. Ezékiel próféta korában már olyan erővel kiáltott, hogy azt még a süketek is hallották. Az asszír és babiloni hadsereg több tízezer embert ragadott el a saját otthonából, és rabláncon vezette őket különböző országokba. Ez a két nagyhatalom volt Isten büntetésének az eszköze.

Mit tanulhatunk meg ennek a népnek a büntetéséből, és milyennek ismerhetjük meg Istent a felolvasott ígérés alapján?

1. Isten nevére veszi azokat, akikkel szövetséget kötött

„De amikor a népek közé jutottak, amerre csak jártak, gyalázatot hoztak szent nevemre, mert ezt mondták róluk: Az Úr népe ezek, mégis el kellett hagyniuk az országát! Ekkor szánalomra indultam szent nevemért, amelyre gyalázatot hozott Izráel háza a népek között, amerre csak járt.

Ezért mondd ezt Izráel házának: Így szól az én Uram, az Úr: Nem tiértetek cselekszem én, Izráel háza, hanem szent nevemért, amelyre gyalázatot hoztatok a népek között, amerre csak jártatok. Majd én megmutatom, hogy szent az én nagy nevem, amely gyalázatos lett a népek között, mert gyalázatot hoztatok rá közöttük. Majd megtudják a népek, hogy én vagyok az Úr – így szól az én Uram, az Úr –, amikor szemük láttára megmutatom rajtatok, hogy én szent vagyok!” (Ez 36,20-23).

Ebben a részben egy nagyon fontos dologra figyelhetünk fel, mégpedig arra, hogy amikor Isten szövetséget kötött a népével akkor a nevét adta hozzájuk. Ma például a keresztség az Isten szövetségébe való belépést is jelenti. Aki szövetségben van az Istennel, az magán hordozza Isten nevét. Ugyanakkor ez fordítva is így van. Isten is vállalja azt, akivel Ő szövetséget kötött. Ezzel a szövetséggel összeláncolja magát az emberrel, és sorsközösségre lép vele.

Olyan ez, mint mikor egy család örökbe fogad egy gyermeket. A gyermek megkapja az apa vezetéknévét. Onnantól kezdve bármit csinál a gyermek, az minősíteni fogja a szülőket is. Ha jól viselkedik, szépen tanul, engedelmes és tisztelettudó, akkor dicsőséget szerez azoknak, akik őt a nevükre vették. Ha pedig csúnyán beszél, lázadozik, engedetlen és tiszteletlen, akkor szégyent hoz arra a névre, amelyet magán hordoz.

Miután Isten megbüntette a népet, és szétszórta a népek között, elkezdtek gyalázni az Isten nevét, mert hogyan nem tudta megsegíteni azokat, akik az Ő védelme alatt állnak. Persze ez így

nem igaz, hogy ne tudta volna őket megsegíteni. Csak azért juthattak arra a sorsra, amire, mert Ő ezt megengedte. Levette róluk a kezét, hiszen hátat fordítottak neki. Szó szerint is. Ezékiel 8. fejezetében az Úr látomásban elviszi Ezékielt a jeruzsálemi templomhoz, és megmutatja neki, hogy milyen utálatos dolgokat művel a népe. Mindenféle isteneket imádtak titokban, mert azt gondolták, hogy Isten már úgy sem látja őket. Az utolsó kép, amit megmutat Ezékielnek az Úr, hogy többen leborulva imádták a napot. És ezt úgy tudták megtenni, hogy hátat fordítottak az Úr templomának. Lefordítva, hogy ez mennyire súlyos bűn volt, olyan ez, mintha az egyik házastárs minden este más ágyába töltene az estét, nappal pedig mondogatja a társának, hogy mennyire szereti. Ennyire becsülték Istent, és ezért engedte, hogy veszedelem érje Izráel népét, és szétszórják őket a népek között. Csak hogy más népek úgy gondolkodtak, hogy na, az Ő Istenüknek biztos nincs nagy ereje, hogy ilyen sorsra jutottak, bezzeg a mieinknek, hiszen mi győztünk.

Mivel ilyeneket mondtak, az Úr harcba szállt nevéért. Úgy tud harcba szállni, ha jóra fordítja népe sorsát. De hozzáteszi, hogy nem azért, mert megérdemlik, hanem azért, mert az Ő nevét éri gyalázat, amikor a népet gyalázzák. Ha újból naggyá akarja tenni a nevét, akkor ahhoz naggyá kell tennie a népét.

Ma mennyire van szoros sorsközösségben velünk az Úr? Szorosabban, mint gondolnánk. Amikor Pál apostol elindult Damaszkuszba, hogy kivégeztessen, de legalább börtönbe zárasson keresztyén embereket, egyszer csak egy vakító fényt látott, és egy hangot hallott. Akkor Pált még Saulnak hívták, ezért a hang így szólt: Saul, Saul, miért üldözöl engem? Saul értetlenül visszakérdez, ki vagy te? Ezt a feleletet kapja: Én vagyok Jézus, akit te üldözöl. (ApCsel 9,3-5). Jézus? Én nem Jézust üldözöm, hanem a keresztyén gyülekezeteket és a keresztyén embereket. Igen ám, de az a gyülekezet Krisztus tulajdona. Magára vállalta, a nevére vette őket, és ők is vállalták Jézust. Mivel maga a keresztyén elnevezés azt jelenti, hogy Krisztushoz tartozó. Akik Krisztushoz tartoznak, azok pedig a mennyek országának polgárai, és az Ő uralma alá tartoznak, Ő védelmezi őket. Sorsközösségben van mindazokkal, akik az Ő nevét vallják, engedelmesek neki, és hűségesek felé. Ha a gyülekezetet üldözik, Jézust üldözik. Ha a gyülekezetet bántják, Krisztust bántják. Ha a gyülekezet szenved, Krisztus is szenved.

Jézus szemmel tartotta a gyülekezetet, figyelt rá, és törődött vele. Ugyanilyen közelséggel van jelen ebben a gyülekezetben is, és a személyes keresztyén életünkben is. Ha bennünket kudarc ér, akkor az Ő nevét éri kudarc. Ha mi gyarapodunk, akkor az Ő neve is egyre nagyobb lesz.

Így vagyunk összeláncolva egymáshoz és Jézushoz is, és így kötötte hozzá magát az Úr Izráel népéhez szövetség formájában annak idején. Amikor a nevére vette Izráel népét, és amikor a nevére vett bennünket, számolt azzal a kockázattal, hogy az emberi viselkedés miatt sok szégyen érheti az Ő nevét, és ezzel sérülhet az Ő nevének a szentsége. Hogyan tudja ezt helyreállítani?

2. Isten nevének megszentelése

A szent szó azt jelenti, hogy elkülönített. Isten vonatkozásában ezt úgy is lehet érteni, hogy Ő különbözik a világtól, és nincs benne semmi tisztátalanság. Amikor az Úri imádságban azt kérjük, hogy „Szenteltessék meg a te neved” (Mt 6,10), akkor lényegében arra kérjük Istent, hogy

cselekedjen az Ő nevének védelmében. Vagyis tisztítsa meg a nevét attól a sok gyalázattól, ami éri az emberek miatt. Éppen ezért ha Isten az Ő nevének a szentségét meg akarja mutatni, akkor változtatnia kell az Ő nevét magukon hordozók állapotán. Akkor szentelődik meg Isten neve itt a földön, amikor az övéi olyan életet élnek, amelyet ha mások látnak, áldják és dicsőítik az Úr nevét. Ezt Jézus így mondja: „Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Mt 5,16).

Mit tesz az Úr annak érdekében, hogy ilyen életet tudjunk élni?

1. Azt olvastuk, hogy először is megtisztít „Tiszta vizet hintek rátok, hogy megtisztuljatok.” (Ez 36,25). Ez a bűnbocsánat. Ezt a bűnbocsánatot Jézus Krisztus tette elérhetővé számunkra, amikor Ő mindannyiunk bűnéért szenvedett. Az Isten megbocsátása tudja rendezni azt a kapcsolatot, ami tönkre ment az ember és közte.
2. Másodszor azt ígéri, hogy új szívet ad. A Bibliában a szív jelenti az ember belső tevékenységét. A szív az akarati tevékenységek helye, és az érzelmek központja. A szívben születnek meg a döntések.

Jézus azt mondja, hogy a szívből származnak a gonosz gondolatok, gyilkosságok, házasságtörések, paráznaságok, lopások, hamis tanúskodások és istenkáromlások. Tehát a bűnök kiindulópontja maga a szív.

Még a legistenfélőbb emberek szíve mélyén is ott van az Istennel szembeni harag. Erre jó példa Jób története. Dicsekszik Jóbbal az Úr, hogy milyen feddhetetlenül él, és féli az Istent. Erre a Sátán azt mondja, hogy tedd rá a kezed, és majd ellened fordul. Jób sok szenvedésen ment át. Elvesztette a gyerekeit, a sok ezer állatát, de nem szólt semmit az Úr ellen. Akkor betegség támadta meg, és egy hét elteltével kinyitotta a száját, és megátkozta születése napját (Jób 1-2), hogy egyáltalán a világra jött. Ezután pereskedni akart Istennel, mert igazságtalannak tartotta Őt.

A szenvedések, amelyeket át kellett élnie, rétegenként fedték fel, hogy mi van a szíve mélyén. És a legmélyén még benne is ott volt az Istennel szembeni harag.

Jób szenvedése mellett érdemes szót ejteni Jézusról, és az Ő szenvedéséről, hogy megnézzük mi volt az Ő szíve legmélyén. Egy jellegzetes böjti történet Jézus megkísértésének a története. Negyven nap és negyven éjjel nem evett. Nem véletlen, hogy a Sátán a negyvenedik napon ment oda, hogy megkísértse őt. Akkor volt Jézus fizikailag a legkimerültebb és a legéheesebb. Ebben az állapotában mégsem káromló szavak, az ördögnek való engedelmesség jött elő a szívéből, hanem Isten ígéje. Ez van Jézus szíve legmélyén. A Sátán minden kísértésére az isteni szó tört elő a gondolataiból.

Amikor pedig a kereszten pokoli kínokat élt át sok szempontból, megszólalt a szíve mélyéről és ilyen mondatok hangoztak el: „Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” (Luk 23,34). „Atyám, a te kezedbe teszem le az én lelkemet!” (Luk 23,46).

Jézus szívében semmilyen Isten iránti harag, indulat, számonkérés, vagy panasz nem volt. Bármilyen történt vele, szerette az Istent, engedelmes maradt hozzá mindhalálig.

Ilyen szívet akar nekünk adni Isten. Ez az új szív képessé tesz arra, hogy ne kényszerből figyeljünk Isten akaratára, hanem önszántunkból, mert egyetértünk Isten akaratával, és engedelmesen el tudjuk azt fogadni.

Így szenteli meg Isten az Ő nevét. Újjáteremti a benne hívőket, akik vágnak Isten igéjének a megismerésére, és kimunkálja bennük, hogy éljenek is aszerint, amit megismertek. Aki ezt a szívet kapta, annak lehetősége van, hogy a nehéz helyzetekben, fájdalmakban, és csalódásokban is Isten igéje jöjjön elő a szívéből.

Összefoglalva az elmondottakat, Isten haragja és büntetése mindig a bűn miatt van, de ezeket mindig megelőzi egy szelíd figyelmeztetés. Figyeljünk Isten halk, de feddő szavára, mert Ő komolyan veszi azt a szövetséget, amelyet akkor Izráellel, ma pedig velünk kötött. Ezért Ő soha nem hagy bennünket magunkra, mert ha mi hűtlenekké válunk is, Ő hű marad, mert önmagát meg nem tagadhatja. (2Tim 2,13). Ezért cselekszik az Ő szent nevéért, hogy az Őt ért káromlásokkal és gyalázásokkal szemben fellépjen, és megmutassa milyen szent az Ő neve. Az Ő nevének megszenteléséhez pedig használ embereket is, bennünket is. Megtisztít minket a bűneinktől, és új szívet ad mindazoknak, akik kérik tőle. Ez az új szív jelenti azt, hogy más alapokon hozom meg a döntéseimet, továbbá, hogy amit az Isten igéje bűnnek mond, attól én távol tartom magam, és akarok engedelmeskedni az Úr szavának.

Kérjük Istentől, hogy teremtsen bennünket új emberekké, akik dicsőséget és nem szégyent hoznak az Ő szent nevére.

Ámen.

A Szerző VI. évfolyamos teológushallgató, gyakornok a Nagykanizsai Református Egyházközségben.

„Mit hiszel a Szentlélekről?”

Hiszem először, hogy ő valóságos és örök Isten az Atyával és a Fiúval. Másodszor, hogy ő nekem is adatott, engem igaz hit által Krisztusnak és Krisztus minden jótéteményeinek részesévé tesz, vigasztal, és velem marad örökké.”

(Heidelbergi Káté, 53. kérdés-felelet)

IGETANULMÁNY

(1PÉT 1,10-12)

Írta: Dr. Balikó Zoltán

„Ezt az üdvösséget keresték és kutatták a próféták, akik a nektek szánt kegyelemről prófétáltak, kutatva, hogy melyik vagy milyen időről tett kijelentést Krisztus bennük levő Lelke, amikor előre bizonyosságot tett a Krisztusra váró szenvedésekről és az ezeket követő dicsőségről. Ők azt a kijelentést kapták, hogy nem maguknak, hanem nektek szolgálnak azokkal, amikről most az evangélium hirdetői prédikálnak nektek a mennyből küldött Szentlélek által, és amikbe angyalok vágyakoznak beletekinteni.”

Pünkösöd előtti időszakban vagyunk. Vágyjuk Isten Lelkének munkáját bennünk, gyülekezeteinkben és a világban. Ha a hírekbe tekintünk, akkor felfordulást, káoszt látunk. Nemzet nemzet ellen támad, országok egymást fenyegetik és zsarolják, ismeretlenek tekintélyesnek mutatják magukat és elő akarják írni mindenkinek, hogy mik a korrekt viselkedés szabályai. Mintha újra Róma felgyújtása előtt lennénk, hogy az új Nérók eldallohassák verseiket és azt hazudják nekik, hogy milyen nagy költők, hogy aztán a felelősségre vonás elől abba meneküljenek, hogy a keresztyéneket vádolják a rombolással. Nyilván nem lehet kétszer ugyanabba a folyóba lépni, és a párhuzamokat mi magunk hozzuk létre a történelem újra- és újraértelmezésével, de ettől ez még hat ránk és megváltoztatja a viselkedésünket és önmagát beteljesítő jóslattá válhat a szemlélet maga.

Mi, keresztyének zarándokúton vagyunk és nincs itt maradandó lakásunk. Beleszületünk egy családba, kultúrába, nemzetbe, világtörténelmi korszakba, de elhívást/kihívást kapunk, a Lélek maga munkálkodik bennünk és igennel válaszolunk erre a halk, de mindent átalakító isteni szóra. Meghalljuk a világ fűlsiketítő zaja, kommunikációs káosza közepette, mert kiválasztattunk a kegyelemre már születésünk előtt. Sokszor az az érzésem, hogy Európában önbecsülés nélküli keresztyén közösségekben élünk. Gúnyolódások céltábláivá válunk, hibáinkat felnagyítják, önzetlen szeretetünket nem is értik. Péter első levele felkészítette az akkori gyülekezeteket az üldöztetésekre és szenvedésekre, nemcsak úgy, hogy türelemmel éljenek és vállalják a mártíromságot, hanem úgy is, hogy „Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe, hogy hirdessétek nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket” (1Pét 2,9). Nem kell szemlesütve járnunk, nem kell magyarázkodnunk, hogy közösségeink léte nem anakronizmus, hanem mindenkinek mélyen a szemébe nézve tehetünk hitvallást arról, hogy Jézus Krisztus tanítványai vagyunk.

Magával ragadóan lelkesítő, ahogy a levél szerzője bemutatja, hogy mennyire a történelem szívében léteznek azok a gyülekezetek, akiknek a biztatást szánja. Olyanoknak írja, akik elérték hitük célját, a lelkük üdvösségét (1Pét 1,9). Az Ó- és Újszövetség teljes egységét mutatja be az által, hogy a prófétákban Krisztus Lelke munkált, amikor megjövendölték a Krisztusra szenvedését és

dicsőségét. (1Pét 1,11). Ugyanaz a Lélek erősíti meg az evangélium akkori és mindenkori hirdetését azoknak, akik eleve kiválasztottak az üdvösségre és erre olyan bizonyágtételt hallhatnak, amire maguk az angyalok is vágyakoznak (1Pét 1,12).

Minden vasárnapi igehirdetésünknek, így a pünkösdnek is ilyen magával ragadónak, lelkesítőnek kell lennie, hogy együtt örvezzünk, hogy minket „Isten hatalma őriz hit által az üdvösségre” (1Pét 1,12). Kedvünket veszíthetjük újra és újra, de Istentől kapott rezilienciánkkal a nehéz helyzetekben újra fel tudunk állni, mert „Isten hatalma őriz hit által az üdvösségre”. (1Pét 1,5)

Meglátszik rajtunk Krisztus bennünk lévő Lelke, vagy az alkalmazkodás a világ aktuális együttélési szabályaihoz vezet minket és pontosan így nem tudunk a föld sójává válni? (Mt 5,13)

A Szerző református lelkipásztor, a PRTA Szisztematikus-történeti Intézetének docense.

SOKSZÍNŰ PÜNKÖSD

Írta: Dr. Nagy József

A szóban forgó ünnep megannyi néven ismert. A Tóra a hetek ünnepe (חג שבועות; 2Móz 34,22; 5Móz 16,10), a zsengék napja (יום הבכורים; 4Móz 28,26) és az aratás ünnepe (חג הקציר; 2Móz 23,16) megnevezéseket váltogatja.¹ A Talmud – a páskával való kapcsolata okán (l. lentebb) – lezárásként (תענית)² is utal az ünnepre (b. Peszáchim 68b), amit Josephus az ἀσάρθᾱ görög átirással ad vissza (Jos. Ant. III. 252). A későbbi kegyesek a tóraadás idejeként (זמן מתן תורתנו) és az összegyülekezés napjaként (יום הקהל) is hivatkoznak az eseményre.³ Az Újszövetségben a pünkösd napja (ἡμέρα τῆς πεντηκοστῆς; ApCsel 2,1; 20,16), illetve a pünkösd (πεντηκοστή) megnevezés használatos (vö. 1Kor 16,8). Ahogy e rövid áttekintés is mutatja, a pünkösd sokszínű, új elemekkel gazdagodó ünnepként ismert.

A Tóra elsősorban mezőgazdasági ünnepként utal e jeles alkalomra. Mózes könyvei – a kovásztalan kenyerek és a betakarítás (ti. lomsátor) ünnepe mellett – az aratás ünnepét (ti. pünkösd) is a zarándokünnepek közé sorolja. A kovásztalan kenyerek ünnepét az év első hónapja 15. és 21. napjai között tartották (3Móz 23,6–8), a betakarítás ünnepe pedig a hetedik hónap 15. és 22. napjai között zajlott (3Móz 23,39).⁴ A pünkösd valamelyest elüt az előbbiektől. Ellentétben a két zarándokünneppel, pünkösd csupán egyetlen napra korlátozódott, illetve egyedül pünkösd esetében nem mondja ki a Tóra, hogy mely napra esik ez. Az időpont meghatározásához a 3Móz,15–16a visz közelebb: „számoljatok a szombatra következő naptól, tehát attól a naptól, amelyen elviszitek a

1 LOUIS JACOBS (2006): Shavuot, in: Fred SKOLNIK (ed.): Encyclopaedia Judaica: Second Edition, vol. 18, Jerusalem, Jerusalem Publishing House – Thomson Gale, 2006, 422–423, ebben l.: 422.

2 Az תענית – többek között – a lomsátor ünnepre is utalhat (4Móz 29,35), és az „összegyülekezés” jelentéssel bírhat (vö. 5Móz 16,8).

3 A יום הקהל a sinai-hegyi törvényadásra is utalhat (5Móz 18,16).

4 SEJIN PARK: Scripture Pentecost and Sinai: The Festival of Weeks as a Celebration of the Sinai Event, T&T Clark – Continuum, London, 2008, 9.

felmutatásra szánt kévét, hét teljes hetet. Ötven napot számoljatok a hetedik szombat utáni napig” (vö. 5Móz 16,9). Kérdés azonban, hogy miként értendő mindez: az egyik lehetőség szerint az ünnep a harmadik hónap 15. napjára esett (Jub 6,17–18; 11Q19), a rabbinikus felfogás pedig a harmadik hó 6. napjával számolt (b. Sabb. 86b–88a).⁵

Abból is látható a zarándokünnepek jelentősége, hogy a Tóra minden férfitől megköveteli a részvételt (2Móz 23,15–16; 5Móz 16,16). A kovásztalan kenyerek ünnepe az árpabetakarítás kezdetéhez kötődött, a hetek ünnepe a búzaaratás végével zajlott párhuzamosan (2Móz 34,22), a betakarítás ünnepe pedig a szőlőszedés és a gyümölcszedés idejére esett (vö. 5Móz 16,13). Amellett, hogy az ünnepek a földművelés bizonyos időszakaihoz kötődtek, a mezőgazdasági aktualitások a kultuszra is hatást gyakoroltak: a kovásztalan kenyerek alkalmával mutatták be az első kévét (3Móz 23,10–11), a hetek ünnepén új lisztből sütöttek kenyeret (3Móz 23,15–16), a betakarítás ünnepekor pedig az ágaknak és a gyümölcsöknek volt szerepük (3Móz 23,40).⁶ A honfoglalás után letelepedett izraeliták többsége mezőgazdasággal foglalkozott, is érthetővé lesznek e hangsúlyok.

Az öröm szükségszerű velejárója volt az aratásnak. A שמח (örvendezni) gyakran az aratás ünnepéről szólva szerepel (5Móz 16,11; 26,11). Azért lehetséges az örvendezés, mert Isten termőre fordította a földet.⁷ A hálaadás, mint az öröm magától értetődő következménye, szintén része az ünnepnek. A Tóra szerint akkor valósulhat meg ez, ha mindenki a kapott áldás mértéke szerint jelenik meg Isten előtt. A bő termés tehát gazdag hálaadásra hívja Izráelt (5Móz 16,10–11.16–17; 26,1–2.10–11). Abból is látható, hogy Istené e nap, hogy tiltott volt ekkor a munkavégzés (4Móz 28,26). E tiltás is hozzájárult ahhoz, hogy az öröm és a hálaadás lehessen a középpontban.

Már a Tórában is ott csírázik, hogy pünkösdkor Isten másféle tetteiről is lehetséges a megemlékezés. Az 5Móz 16,12 az egyiptomi szolgaságra – és nyilvánvalóan a megszabadulásra – való hivatkozással szólít ünneplésre. Xeravits szerint az 5Móz 26,1–11 is a hetek ünnepére utal, ami az Ábrahám-tól a honfoglalásig terjedő időszakot tekinti át, és ad hálát Isten gondviseléséért (5Móz 26,5–9). Xeravits szerint e szakasz is azt bizonyítja, hogy már a Tóra is úgy vélte, hogy a pünkösd elválaszthatatlan Isten Izráelért tett erőfeszítéseitől.⁸

Az ünnep későbbi formálódása a 2Móz 19,1 idői keretezésének is betudható. A vers szerint az Egyiptomból kivonuló nép az év harmadik hónapjában érkezett meg a Sínai-hegyhez, ahol esküvel kötelezték el magukat az Úrnak való engedelmességre. Ennek folytatásaként olvasható, hogy Mózes átvette a Tízparancsolatot és a további rendelkezéseket. Mivel a sínai-hegyi eseményekhez hasonlóan a hetek ünnepe is az év harmadik hónapjára esett, kapott szárnyra, hogy Izráel épp pünkösd napján fogadott hűséget Istennek. Számos magyarázó jegyzi meg, hogy a másik két zarándokünnep esetében kapcsolat van az ünnep és Izráel története között: a kovásztalan

5 Vö. STEVEN FRAADE: *Legal Fictions Studies of Law and Narrative in the Discursive Worlds of Ancient Jewish Sectarians and Sages*, Brill, Leiden 2011, 263–266.

6 Lukás VISCHER (1999): A teremtés ünnepe, in: *Református Szemle*, 92, 4, 270–275, ebben l.: 271.

7 A gondolat – miszerint az Úr adománya a termés – qumráni szövegekben is megjelenik (pl. 4Q509). XERAVITS Géza: *Tanulmányok az ókori Izrael kultuszáról*, Pápai Református Teológiai Akadémia – L'Harmattan, Pápa – Budapest, 2008, 14.

8 XERAVITS: *Tanulmányok*, 12.

kenyerek a kivonulásra (2Móz 12,15–20), a betakarítás (más néven: lombsátor ünnepe) pedig a negyven éves pusztai vándorlásra is emlékeztet (3Móz 23,42–43). A kivonulás és a negyven éves vándorlás közé ékelődik be a 2Móz 19–20, miszerint Izrael megérkezik a Sínai-hegyhez, ahol is a szövetségkötésre és a törvényadásra került sor (2Móz 19–20).⁹ Ez persze nem teszi szükségszerűvé, hogy a 2Móz 19–20 eseményeire a hetek ünnepekor került sor, de számos későbbi zsidó szöveg magától értetődőnek vette ezt.

Több magyarázó szerint a 2Krón 15,8–15-ben is szó esik az ünnepről. E szakasz Ászá, júdai király uralkodásába enged betekintést. A király – megfogadva Azarjá próféta tanácsát (2Krón 15,1–7) – élére állt a megújulásnak: eltávolította a bálványokat, és az uralkodása tizenötödik évében, az esztendő harmadik hónapjában megfogadta a népével, hogy egyedül Isten tetszését keresik. Árulkodó, hogy itt is a harmadik hónapban került sor az eskütételre, és e szakasz sem határozza meg a konkrét napot (vö. 2Móz 19,1). Sokak szerint üzenete lehet annak, hogy a 2Krón 15,14.15-beli שָׁבַע (esküdni) összecseng a שִׁבְעָה (hét) számnévvel, mivel a két szó mássalhangzói azonosak. Azért is érdemelhet figyelmet ez, mert pünkösdre a hetek ünnepeként is történik utalás (שִׁבְעָהּ 2Móz 34,22; 5Móz 16,10).¹⁰

A Jubileumok könyve szerint a hetek ünnepe a szövetségmegújítás alkalmá volt. A Jub 6,17–18 szerint Nóéig a mennyben ülték meg az ünnepet. Nóé volt a legelső, aki a földön szerzett érvényt ennek. A könyv szerint Nóé a harmadik hónap (ti. pünkösd hónapja) 1. napján lépett ki a bárkából (Jub 6,1). E datálás eltér az 1Móz 8,14-től, ami a második hónap 27. napjáról szól. A Jub szándéka itt nyilvánvalóan az, hogy még nagyobb figyelmet helyezzen a szóban forgó ünnepre. Azért is érezhette ennek szükségét a könyv, mert a Jub a zarándokünnepek közül a hetek ünnepére összpontosít a leginkább.¹¹ Figyelmet érdemel, hogy rögtön a Jub 1,1 arról szól, hogy Mózes a harmadik hónap 16. napján vette át a Tízparancsolatot. A Jub 14,1 szerint a harmadik hónap 1. napján szólította meg Isten Ábrámot, a Jub 15,1 pedig arról ír, hogy e hónap 15. napján ünnepelte a búzaaratás első zsengéjét (ti. pünkösdöt). A Jub 16,13 szerint Izsák is e hó 15. napján született. A Jub 28,15 pedig Júda születését datálja így.

Park szerint Qumránban – ahol nagy becsben állt a Jub – a szövetségmegújítás ünnepe lehetett az év legfontosabb eseménye. E közösség is a harmadik hónap 15. napján, a hetek ünnepe alkalmával emlékezett erre. A törvény és a közösségi szabályok megszegőit e napon bocsátották el a köreikből.¹² VanderKam szerint ekkor került sor a jelöltek közösségbe való felvételére is, illetve a meglévő (és megmaradó) tagok az ünnepen megerősítették az elköteleződésüket (1Qs 1,16–3,12).¹³ Végül pedig, megannyi rabbinikus szöveg a tóraadás idejeként (זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתֵנוּ) utal a hetek ünnepére (vö. Peszáchim 68b).¹⁴ Persze, a teljes képhez hozzátartozik, hogy nem minden zsidó szerző és mű

9 JACOBS (2006): Shavuot, 422.

10 Vö. PARK: Pentecost, 60–61.

11 PARK: Pentecost, 242–244.

12 PARK: Pentecost, 244–245.

13 James C. VANDERKAM (2002): Covenant and Pentecost, in: Calvin Theological Journal, 37,2, 239–254, ebben l.: 243.

14 JACOBS (2006): Shavuot, 422.

kapcsolta össze az ünnepet a szövetség megújításával és a törvényadással, hiszen Philón és Josephus sem veti fel ezt.¹⁵

A hetek ünnepéhez más, eddig még nem tárgyalt képzetek is társultak. Több szöveg Dávid ünnepeként is hivatkozik erre. A kapcsolódó helyek szerint e napon halt meg a király (y. Beitz. 2:4 [11a]; y. Chag. 2:3 [12a]; Ruth Rabb. 3,2). Az ünnepen Ruth, Dávid dédanyja (Ruth 4,21–22) is a középpontba került. Szokássá lett, hogy a hetek ünnepén a Ruthról elnevezett könyvet olvasták fel a zsinagógákban. Ruth könyve az árpaaratásról (Ruth 1,22) és a búzaaratásról (2,23) is beszámol, a Tóra pedig pünkösdre utal az aratás ünnepeként. A pogány Ruth (Ruth 1,4) hitet tett Izráel Istene mellett (Ruth 1,16), ami a törvényadásra és a szövetség megújítására is emlékeztethette a pünkösdi sokaságot (vö. 2Móz 19–20; 1. az előző bekezdések).¹⁶

Az Újszövetségben háromszor esik szó pünkösdről (ApCsel 2,1; 20,16; 1Kor 16,8). Kétszer csupán említés szintű az utalás, az ApCsel 2 viszont részletes leírással szolgál. Figyelmet érdemel, hogy Jézus legelső követői főként zsidók közül kerültek ki, illetve hogy a szélrózsa minden irányából érkeztek zsidó zarándokok (ApCsel 2,8–11). E szakasz jelöli ki a későbbi keresztyén pünkösdfelfogás csapásirányait. Az ApCsel 2 eseményei a Krisztus halála, feltámadása és mennybemenetele utáni első pünkösden játszódnak. Az ApCsel 2,1–13 arról ír, hogy ekkor töltetett ki a Szentlélek, az ApCsel 2,14–47 pedig Péter igehirdetését és a jeruzsálemi gyülekezet megalakulását beszéli el. E szakaszok az ünneppel kapcsolatban eddig bemutatott sajátosságok fényében lesznek érthetővé. Először is, a Lélek kitöltése a 2Móz 19-ből is megismert kísérelésekként párosult (vö. 2Móz 19,16), így ApCsel 2,2–3 szélzúgásra és lángnyelvek megjelenésére való utalásai is ennek fényében értelmezhetők. A Lélek kiáradása után Péter apostol szólal meg (ApCsel 2,14–47). Péter szerint a Szentlélek eljövételével válik valóra Jóel szava, miszerint mindenki részesülhet a Lélek ajándékában (ApCsel 2,16–20). Péter igehirdetése szíven találta a hallgatóságot, akik közül hármezeren Krisztus-követőkké lettek (ApCsel 2,37–41). Mivel ekkor kapott erőre a jeruzsálemi gyülekezet, szokás pünkösdre az egyház születésnapjaként is hivatkozni. Braulik szerint Izráel a Tóra és a szövetség révén lett Isten népévé, az ApCsel 2-ben pedig a Lélek oltotta be a Krisztus-követőket Isten családjába.¹⁷

Végül pedig, az ApCsel 2 szerinti pünkösdi kovásztalan kenyerek (és pászka) ünnepe fényében lesz érthetővé. A hetek ünnepe, illetve a pünkösdi (ti. ötvenedik) megjelölés is a páskához viszonyított idői távolságot jelöli (2Móz 23,15–16a). A Talmud a páskához viszonyítva utal lezárásként (עֶצְרָת) pünkösdre (b. Peszáchim 68b). A két ünnep összetartozása a Lk–ApCsel szerint is nyilvánvaló: Krisztus halála és feltámadása páskához kötődik, a Lélek kitöltésére pedig pünkösdkor került sor.¹⁸

A Szerző református lelkipásztor, a PRTA Biblikus Intézetének docense.

15 JACOBS (2006): Shavuot, 422.

16 JACOBS (2006): Shavuot, 423.

17 Georg BRAULIK (1995): Gondolatok az Ószövetség húsvéti tipológiájához, in: Pannonhalmi Szemle, 3,1, 9–20, ebben l.: 13–14.

18 A Jn 20,19–23 szerint Krisztus húsvétvasárnap adja a lelket a tanítványoknak.

IMÁDSÁGOK PÜNKÖSDI ISTENTISZTELETRE

Írta: Dr. Barta Zsolt

Kezdő imádság

Kegyelmes és jóságos Atyánk,
aki meghallgattad Jézus kérését
és elküldted hozzánk a mennyei ajándékot,
a Vigasztaló Szentlelket,
hogy nálunk lakjon és bennünk legyen.

Esedezünk hozzád Bölcs Teremtőnk,
tölts el minket leheleteddel
hogy az áldott Lélek
eszünkbe juttassa, amit Jézus mondott,
az Ő békessége megnyugodjon rajtunk
és megtartsuk az Ő parancsait.

Jézus nevében könyörgünk Atyánk,
aki Veled és a Szentlélekkel
egy Isten. Ámen!

Bűnvallás

Bűnvallásra hívás

Ha azt mondjuk, hogy nincsen bűn mibennünk,
magunkat csaljuk meg
és igazság nincsen mibennünk.
Ha megvalljuk bűneinket,
hű és igaz,
hogy megbocsássa bűneinket
és megtisztítson minket minden hamisságtól. (1Jn 1,8–9)

Vizsgáljuk meg magunkat Isten színe előtt és tegyünk vallást bűneinkről! Imádkozzunk!

Bűnvalló imádság

Mennyei Atyánk,
áldott Lelked felhevítette a tanítványok szívét,
akik ezután bátran hirdették Isten igéjét!
Megvalljuk,
hogy félénken és gyáván hallgatunk
a Tőled való alkalmas időben.
Megvalljuk,
hogy összekeverjük saját gondolatainkat
a Te szent akaratoddal,
és nem értjük Isten nagyságos dolgait.

Drága Istenünk,
a Vigasztaló Szentlélek
ma is meg akarja teremteni közöttünk
az egy szívet
és az egy lelket!
Lelked erejének mi mégis ellenállunk:
csodáidat cinikusan méregetjük,
a világ hatalmában bízunk,
egymás szavát nem értjük.

A gyávaság és terméketlenség verméből
együtt kiáltunk fel most Tehozzád:
kegyelmed áldásával öntözd meg népedet,
hogy száraz életünk termőre forduljon,
és megteremjük a Lélek gyümölcsét.

A mi Urunk Jézus Krisztus nevében kérünk.
Ámen!

Bűnbocsánat-hirdetés

Isten Szentlelkének hatalmával, az Ő szent igéjével hirdetem bűneitek bocsánatát:

Úgy szerette Isten a világot,
hogy az Ő egyszülött Fiát adta,
hogy aki hisz Őbenne,

el ne vesszen,
hanem örök élete legyen. (Ján 3,16)

Isten dicsérete

Gyertek, dicsérjük Istent, énekeljük a 546. dicséretet: Adj, Úr Isten, nekünk Szentlelket

Igehirdetés előtt

Kegyelmes Isten,
aki Lelkeddel
bölcsséget adtál a királyoknak,
megmutattad az igazságot a prófétáknak,
és megbátorítottad tanítványaidat,
áraszd ki ismét az áldott Szentlelket,
hogy szolgál bátran szólja az ígét,
igazságod felragyogjon előttünk,
és így néped növekedjék
a hitben, a szeretetben
és a reménységben!
Kérünk, az Úr Jézus nevében
hallgass meg. Ámen!

Közbenjáró könyörgés

Mennyei Atyánk,
a Te Szent Fiad,
az Úr Jézus Krisztus
azt ígérte a tanítványoknak,
hogy a kérőnek adatik,
a kereső talál,
és a zörgetőnek megnyitják;
és hogy Te Atyánk,
Szentlelket adsz azoknak,
akik kérik Tőled!
Esedezünk hozzád,
tekints irgalommal Egyházadra
és töltsd ki reánk hatalmas Lelkedet,
hogy úgy imádkozzunk,
ahogyan imádkoznunk kell

és azt kérjük,
ami akaratod beteljesülését szolgálja
úgy az egész földkerekségen
mint a mennyben is!

Áldunk Téged
Urunk és Istenünk,
aki ékességet és fenséget öltöztél magadra,
aki Lelkeddel megújítod a föld színét,
és aki örvendezel teremtményeidnek!
Kérünk Téged,
légy kegyelmes minden élőhöz azáltal,
hogy megöntözzöd a hegyeket a Te palotádból,
füvet sarjasztasz az állatoknak,
és eledelt az embernek,
hogy munkáid gyümölcsei
jól tartsák a földet.
Kérünk, áldd meg a földművesek és a gazdálkodók munkáját,
hogy a szeretettel és felelősséggel megművelt föld megadja gyümölcsét.
Kérünk, áldd meg az állattenyésztőket és az élelmiszert feldolgozókat,
hogy munkájuk révén legyen közöttünk megelégedés
és legyen hála teremtet javaid felett.
Kérünk, áldd meg mindazokat,
akik az erdők és a mezők,
a vadak és a növények felett őrködnek,
hogy a Te világod bősége és szépsége megmaradjon közöttünk.
Áldott vagy Te Atyánk,
aki kedved leled a világban,
amelyet szeretettel alkottál meg!

Áldunk Téged Atyánk,
aki Lelkedet adtad nekünk,
hogy Ő elvezesse az Egyházat minden igazságra,
és a Te Fiad megdicsőüljön köztünk!
Esedezünk hozzád Atyánk,
hogy néped mélyen meggyökerezzen a Te nagy igazságodban,
Krisztus hitét megőrizze,
és mindenek előtt a Te országotat keresse.
Adj bátor igehirdetőket,

akik Lelkeddel betelve,
hirdessék az élet igéjét!
Adj bölcs püspököket és presbitereket,
főgondnokokat és lelkipásztorokat,
hogymint szolgálatuk révén
az Egyház a szeretet tanúja legyen
ebben a feldúlt és megrettent világban!
Add Szentlelkedet az Egyháznak,
az ifjaknak és a véneknek,
gyermeknek és felnőtteknek,
hogymint mindnyájan Tőled kapjunk tanítást,
és a Te szereteted szívünkbe áramoljon.
Áldott légy Atyánk,
aki megőrzöd az Egyházat minden gonosztól.

Áldunk Téged Atyánk,
aki nem hagytál minket árván,
hanem Lelkedet reánk bocsátottad,
hogymint megvigasztaljon minden bánatunkban.
Esedezünk hozzád testvéreinkért,
akik elhunyt szerettük hiányát hordozzák magukban –
add meg nekik az áldott emlékezés méltóságát,
erősítsd meg köztük a köteleket,
amely minden gyermekedet Krisztus testének tagjává teszi,
és ragyogtasd fel előttük az igaz reménységet,
Krisztus áldott országát,
amelyet elkészítettél a benned hívőknek.
Könyörgünk hozzád,
adj igaz megértést ott,
ahol most viszálykodás és harag uralkodik;
cselekedd meg, hogymint testvérek és szülők,
házastársak és rokonok,
barátok és minden ember megismerje az igazságot,
amely a Te Fiadban adatik nekünk,
és add nekünk az igaz békességet is,
amelyet ez a világ nem adhat meg.
Áldott légy Atyánk,
aki elküldöd hozzánk az igazságnak Lelkét,
a vigasztalásnak Lelkét!

Alázatosan kérünk, irgalomnak Istene,
adj egyetértést minden igaz keresztyénnek,
hogy Jézus nevében eléd tárt kéréseink beteljesüljenek,
és mi dicsőítsünk Téged a Fiúval, a mi Urunk Jézus Krisztussal,
és életadó, áldott Lelkeddel együtt,
akkor is, amikor az Úr Jézus szavaival imádkozunk: Mi Atyánk...

A Szerző soproni református lelkipásztor, a PRTA Gyakorlati Teológiai Intézetének intézetvezető docense.

A VALLÁSSZABADSÁG ÉS A VALLÁSI TOLERANCIA JÁNOS ZSIGMOND FEJEDELEMSÉGÉBEN (1559-1571)¹

Írta: Dr. Albert András

Absztrakt

A 16. századi Erdélyben kihirdetett vallásszabadság és vallási tolerancia egyedülálló volt a 16. századi Európában. Nem volt többé államvallás, a fejedelmi hatalom fölötté állt az egyháznak, de nem volt joga különbséget tenni közöttük. Erdélyben nem érvényesült a „cuius regio eius religio” területi elv, amelyet 1555-ös Augsburgi Békében hirdettek meg. A városokban és a falvakban több felekezet élt együtt. A terület földesura nem szólhatott be jobbágysági vallási hovatartozásába. Mindenki maga döntött vallásáról és annak gyakorlásáról. János Zsigmond fejedelem az erdélyi rendekkel egyetemben a szabad gondolkodás és szabad igehirdetés elvét elfogadva a nyugat-európai országoktól eltérően nem tűzzel és vassal irtották a vallás- és lelkiismereti szabadságot, hanem hitviták tárgyalta meg a különböző hittételeket és vallási nézetkülönbségeket. Az 1568-as tordai vallásbéke kihirdetésével János Zsigmond erdélyi fejedelem és az erdélyi rendek a szászországi és svájci reformáció vallási türelmetlenségével szemben a kialakulóban lévő felekezetek közötti békét és toleranciát részesítették előnyben.

¹ A tanulmány előzőleg már megjelent a Teológiai Fórum 18. évfolyamában (2024), a 123-147 oldalakon. A tanulmányt a Szerző bocsátotta rendelkezésünkre, a közlés az ő engedélyével történik. Jelen tanulmány esetében meghagytuk a Szerző által használt lábjegyzetelési stílust. (a Szerk.)

Abstract

The freedom of religion and religious tolerance proclaimed in the 16th-century Transylvania was unique in the 16th-century Europe. It was no longer a state religion, the princely power was above that of the church, but it had no right to differentiate between them. The territorial principle announced in the Peace of Augsburg in 1555, „cuius regio eius religio” did not prevail in Transylvania. Several denominations lived together in cities and villages. The landlord of the area had no say in the religious affiliation of his serfs. Everyone decided on their own religion and its practice. Prince János Zsigmond, together with the Transylvanian orders, accepted the principle of free thought and free preaching, unlike in Western European countries, they did not exterminate freedom of religion and conscience with fire and iron, but instead discussed the various tenets and religious differences in religious debates. With the proclamation of the religious peace of Torda in 1568, Transylvanian prince János Zsigmond and the Transylvanian orders favored peace and tolerance against the religious intolerance of the Reformation in Saxony and Switzerland the emerging denominations over the religious intolerance of the Reformation in Saxony and Switzerland.

Bevezetés

Az erdélyi vallásszabadság és vallási tolerancia történeti előzményei (1541-1568)

A magyar királyi udvar 1541-es átköltözése után a politikai és vallási nyugalanság lett úrrá Erdélyben.² Az Erdélyi Fejedelemségben a négy bevett vallás (katolikus, ev. lutheránus, református és unitárius) törvénybe iktatása és szabad gyakorlásának biztosítása mögött politikai erők és érdekek húzódtak meg. Az erdélyi vallásszabadság 'szükségyszerűsége' az 1437-es *Kápolnai Unióban*³ megszületett politikai egyezségben és toleranciában gyökerezett. Az erdélyi rendek, a három politikai nemzet (magyar, székely és szász) képviselőiben korán felismerték a politikai egymásrautaltság fontosságát, a kölcsönös tolerancia és tisztelet jelentőségét. A négy bevett vallás rendszere fokozatosan alakult ki az Erdélyi fejedelemségben.

2 Somogyi Ambrus történetíró ezt így értékelte: „Sosem létezett egységes köztársaság vagy nép, amelynek polgárai között, ezért vagy azért, széthúzás ne támadt volna. [...] Ez a széthúzás lett a pártoskodások okozója, amelyek végül valamilyen szektává különültek el. A görögök az efféle szakadárokat az »elválasztani« szóból származtatott jelzővel bélyegezték meg (haereticus) [...] Atyáink idejében is felütötte fejét a vallási viták következtében keletkezett meg hasonlóság, mely botrány mindent felkavart. [...] A szekta nyilvánosságot kapott, és rövid időn belül csudamód megvetette a lábát. Evangélikus névvel illették, mert tagjai a lelki üdvösség elnyerésére semmi más törvényt nem ismertek el követésre méltónak, csak azt, amelyet az apostolok és Krisztus adtak. [...] Hirdették az egyházi vezetők romlottságától maga Krisztus különíti el népét, és tőlük különválasztva, újra egyesíti őket. Ebből később rengeteg vita született. A dolog óriási változásokat idézett elő.” Ld. Somogyi Ambrus: *História Magyar- és Erdélyország dolgairól*. Attraktor Kiadó, Gödöllő, 2007. 8–9. p.

3 Az 1437. szeptember 16-án megkötött szerződésben az erdélyi vajdaságban élő magyar, székely és szász nemzet előjárói feltétlen hűséget fogadtak a magyar királynak. Ezen felül kölcsönös segítségnyújtási egyezményt kötöttek, valamint rendezték az egyházi és világi hatalom és a három nemzet közötti politikai konfliktusokat.

Először az 1557 júniusában tartott országgyűlésen mondták ki a vallásszabadságot és toleranciát a római katolikus és evangélikus lutheránus vallásokra.⁴ Izabella királyné fogalmazta meg a korabeli erdélyi társadalmi és vallási igényt, hogy az uralkodó legyen az új 'vallásfelekezetek' pártfogója és védelmezője. Kijelentése alapján az uralkodót a tisztsége és státusza kötelezi arra, hogy a létrejött vallások felett őrködjön és azokat támogassa.

János Zsigmond fejedelem 1564. január 2-ra egybehívta a segesvári országgyűlést. Az új adók és a hadfelkelés mellett vallásügyi kérdésekkel foglalkoztak. Az országgyűlésen megújították a korábbi kolozsvári végzést, amelynek értelmében mindenki szabadon vallhassa és hirdesse azt a teológiai tanítást, amelyet választott. Határozatban tiltották meg a vallásüldözést és az erőszak alkalmazását. A karánsebesi katolikusok és protestánsok közötti konfliktus megoldására elrendelték a templom közös használatát.⁵

A segesvári országgyűlés berekesztése után a szász és magyar lutheránus lelkészek között kialakult úrvacsorai viták miatt Dávid Ferenc kérésére 1564. április 9-re összehívták a nagyenyedi zsinatot.⁶ A fejedelem egyik tanácsosával Blandrata György személyében képviseltette magát, hogy a zsinaton biztosítsa a rendet és a vitatkozó felek közötti kölcsönös tiszteletet.⁷ A zsinat célja az volt, hogy a különböző úrvacsorai tanításokat megvitassák, a tiszta tanítást megfogalmazzák és azáltal a közbenjáró Jézus Krisztust együtt magasztalják.⁸ A vitázó felek (lutheránusok, sacramentáriusok) különböző teológiai nézeteket foglalmaztak meg az Úrvacsoráról és annak kiszolgáltatásáról. A szászok és a magyarok formailag szétváltak egymástól. A magyar és székely katolikusok Alesius Dénest, a szászok Hebler Mátyást, a kálvini hitelveket valló magyarok pedig Dávid Ferencet választották meg szuperintendensnek. Balázs Mihály irodalomtörténész tanulmányában úgy értelmezte a szászok és magyarok közötti megkülönböztést, hogy azáltal az erdélyi protestantizmus szervezeti kettéválása történt meg: „Az utoljára még latin nyelven megfogalmazott törvény a protestantizmus végleges szervezeti kettéválását szentesíti: van szebeni vallás, amelynek püspöke alá tartozik minden a szász területeken élő protestáns gyülekezet, s van kolozsvári vallás, amelynek püspöke felügyeli mindazon gyülekezetek életét, amelyek a magyarok lakta területeken alakultak.”⁹

A két protestáns vallás vallásügyi kérdésének szabályozása céljából János Zsigmond fejedelem 1564. június 4-ére Tordára részleges országgyűlést hívott össze. Az országgyűlésen

4 Zoványi Jenő: *A magyarországi protestantizmus története*. Máriabesnyő-Gödöllő, 2004. I. 31.p. - Endes Miklós: *Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története*. I-II. Budapest, 1935. I. 140. p.

5 Zsilinszky Mihály: *A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformatiótól kezdve*. I. köt. A reformatiótól a bécsi békéig. (1523-1608) Budapest, Franklin Társulat, 1881. 124. p.

6 Az erdélyi egyházakban az 1560-as évek elején Nyugat- Európához hasonlóan a protestantizmus egyik legfontosabb kérdésévé váltak az úrvacsorai, majd ezt követően Isten hármasságáról szóló teológiai viták.

7 Balázs Mihály: *Megjegyzések János Zsigmond valláspolitikájáról*. In: Uő: *Hitújítás és egyházalapítás között. Tanulmányok az erdélyi unitarizmus 16–17. századi történetéről*. A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 8, Kolozsvár, 2016, 39. p.

8 *Articuli Statuum et Ordinum trium nationum Transsylvaniaensium in parciali eorum congregatione, Anno Domini 1564. ex edicto sacrae electae regiae Majestatis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. in civitate Segesvár celebrata edicti ac Majestati suae Sacrae exhibiti*. Ld. Szilágyi Sándor (szerk.) *Erdélyi Országgyűlési Emlékek történeti bevezetésekkel*. II. köt. Budapest, 1875-1898. 223-224., 226-227. p. (A továbbiakban: Szilágyi Sándor: *Erdélyi országgyűlési Emlékek*, II.)

9 Szilágyi Sándor: *Erdélyi országgyűlési Emlékek*, II. 231–232. p.

elfogadták, hogy a római katolikusok, a lutheránusok és a kálvinisták (reformátusok) teljes vallásszabadságot kapjanak, azzal a feltétellel, hogy egyik felekezet lelkésze sem erőszakolhatja rá hitét és meggyőződését egyházközösségére, amennyiben az más tanítást vall. Mindenik egyházközség saját lelkészt válasszon és tartson.

A tordai országgyűlésen harmadik bevett vallásként a református vallást fogadták el.¹⁰ A három bevett vallás vallásszabadságát biztosították az 5. tc. alapján.¹¹ Az 1564-ben tartott országgyűlésen és zsinaton megerősödött és törvényességet nyert kálvinista egyház arra törekedett, hogy a katolikus és lutheránus egyház fölé emelkedjen, az erőviszonyokat megváltoztassa és vallási hegemoniát gyakorolhasson fölöttük. Az egy évvel később, 1565. június 22-én tartott kolozsvári országgyűlésen János Zsigmond fejedelem a vármegyei nemesség birtokán egyházi szolgálatot végző plébánosoknak kisebb megszorításokkal elengedte a megerősítési díjat (Census cathedraticus).¹² A szász lutheránusoknak azonban fenntartotta azt. A székelyföldi protestánsoknak viszont elengedte, de a római katolikusoknak a fizetési kötelezettséget meghagyta.¹³

A következő évben, 1566. március 10-én Tordára egybehívott országgyűlésen az úrvacsorai hitviták miatt keletkezett nézeteltérés arra ösztönözte a fejedelmet, hogy indítványozza az országgyűlésnek a katolikus egyházi személyek kiutasítását az országból. Az elfogadott határozat ellentétes volt az addigi országgyűléseket jellemző toleráns szellemiséggel.¹⁴ Ezt az országgyűlési

10 „Az állam, mint felekezeteken felül álló főhatóság, épen a ref. vallás befogadásánál jár el a legöntudatosabban. Az országgyűlés által elrendelt zsinatok, az ide kiküldött országos biztosok, a ius superinspectionis lelkiismeretes gyakorlásáról s az 1557-ben megvetett alapok szilárd fentartásáról tanuskodnak. A ref. vallás befogadása nem erőszakkal kikényszerített cselekvény, de nem is az általános közhangulatnak a saját maga javára való megnyilatkozása, hanem olyan tény, melynek végrehajtása előtt a közérdek megóvása szempontjából szükséges óvintézkedések végrehajtottak és csak akkor mondatott ki a receptio, midőn kitűnt, hogy az a közszükségnek megfelelő és az állami érdekekre veszélytelen.” Ld. Pokoly József: Az Erdélyi Református Egyház története. (Az egyházi intézmények története), Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület állandó Igazgatótanácsának megbízásából. IV. köt. Budapest, 1905. 17.p.

11 „Továbbá, mivel a vallás ügyében, különösen pedig az úrvacsora kiszolgáltatása ügyében egyrészt a kolozsvári magyar egyház, másrészt a szebeni szász nemzetiségű papok és superintendensek között eddigelő különböző vitatkozások, vetélkedések, küzdelmek és hitfelfogások fordultak elő, hogy az eféle egyenetlenkedés megszüntetessék s mind a két fél lelkiismerete megnyugtattassék, a honlakók nyugalma tekintetéből rendeltetik, mindkét félnek, akár a kolozsvári akár a szebeni egyházaknak szabad legyen azt a vallást és tant követni, amely nekik tetszik, úgy azonban, hogy ha a lelkipásztor valamely város- vagy községnek a kolozsvári egyház vallását és tanát akarja hirdetni, arra a népet nem erőszakolhatja, hanem azt a vallást és tant kell hirdetnie, melyet az illető város vagy község óhajt, különben az ellenkező pap elmozdítható. Ezt követendő a szebeni vagy kolozsvári ekklesia hitfelfogásához akar csatlakozni, vagy a szerint akar az úrvacsorával élni, a szebeni superintendencia kerületében levő faluból úrvacsoravétel végett mehessenát a kolozsvári hitvalláshoz tartozó faluba, ellent nem állván senki akadályozása, neheztelése, bántalmazó gúnyja, sőt nevetése is.” - Ld. Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési Emlékek, II. 231-232. p.

12 A census cathedraticus, mint püspöki jövedelem, a fejedelmi kincstárba folyt. A megerősítést a fejedelem végezte.

13 „Az székelyföldön való cathedraticumot is öfelsége az ország könyörgésére az ministereknek, kik tiszta evangéliumot hirdetnek, és az Krisztus szerzése szerint az sacramentumokat szolgáltatják, keresztyéni kegyességből kegyelmesen megengedte. Az pápások pedig, miért, hogy az ő régi jövedelmek éppen megtartatnak, s öreg misékből, keresztyánokból, purgatóriumból, lelkeknek megszabadításából, búcsújárásból és érdemeknek osztogatásokból, és eféle érdemek gyűjtéséből tartozzanak az cathedraticumot régi szokás szerint megadni.” Ld. Szilágyi Sándor: Erdélyi országgyűlési Emlékek, II. 289. p.

14 „Végezetre, miért, hogy az úr istennek jóvoltából az evangéliumnak világosságát az ő felsége birodalmába mindenütt felgerjesztette, és kívánja, hogy az hamis tudomány és tévelygések az anya szent egyházból kitisztattassanak, egyenlő akarattal végeztetött, hogy aféle egyházi renden való személyek, kik az pápai tudományhoz és emberi szerzéshez ragaszkodtanak. és abból megtérni nem akarnak, az ő felsége birodalmából mindenönnen kiigazittassanak. Az váradi káptalannak ő felsége ez jövő virágvasárnapot hagyta, kik, ha megakarnak térni, házokban, szőlőkben, marhájokban, jószágoktól elválva, kiket ő felsége magának akar tartani, békességgel

határozatot nem teljesítették a kialakult politikai viszonyok miatt. Az 1566. november 30-án Nagyszebenben ülésező erdélyi országgyűlés visszavonta a katolikusok ellen hozott határozatot. A rendek kimondták azt, hogy a római katolikusok, a lutheránusok és a kálvinisták szabadon gyakorolhatják vallásukat.

Az úrvacsorai hitvitákat a Szentháromság-tan körüli viták követték. Az unitárius hitelveket Blandrata György orvos¹⁵ és Dávid Ferenc¹⁶ lelkész képviselték és terjesztették. A Szentháromságról szóló új tan miatt 1566-ban több zsinatot és hitvitát tartottak Tordán¹⁷, Gyulafehérváron és Marosvásárhelyen¹⁸. A teológiai szempontból egyre jobban eltávolodó felek írásba foglalták a Szentháromságról szóló teológiai nézetüket. Blandrata György és Dávid Ferenc teológiai ellenfele Méliusz Juhász Péter¹⁹ debreceni püspök volt. Eredménytelen próbálkozásai után visszatért Debrecenbe, ahol az 1567. február 24-re egybehívta a zsinatot. Ezen a zsinaton született meg a debreceni rövid hitvallás.²⁰ A hitvallásban Méliusz hevesen támadta Dávid Ferencet és követőit. Istenkáromlással és eretnekséggel vádolta meg őket. Ezenfelül az excommunicatiót²¹ és a halálbüntetést javasolta rájuk. A kialakult feszült helyzetben Dávid Ferenc Gyulafehérváron nyomdát alapított és ki nyomtatta Méliusz ellen írt hitvallását és apológiáját.²² A másik két teológiai munkája a „*Két könyv az Egy atyaistennek, a Fiunak és Szentléleknek hamis és igaz ismeretéről*” toleránsabb hangvételben íródtak.²³ A szerző azt hangsúlyozta műveiben, hogy az egy Isten-eszme nem új keletű gondolat, mivel azt már az apostolok és az egyházi atyák is terjesztették. A művek felölelték a keresztyén vallás összes hittételét egyháztörténeti összehasonlításban. Dávid Ferenc

megmaradhatnak, ha penig az istennek ígését nem karják venni, személyekben, marhájokkal egyetembe valahova akarnak menni, szabadon elbocsáttassanak.” - Ld. Az magyar országbelieknek és erdélyországbéli három nemzetnek, székellyeknek és szászoknak, ez elmúlt Reminiscere vasárnapjára hirdettetett thordai rész szerint való gyűlésbe, közönséges akarattól szerzettetett articulosi 1566. Ld. Szilágyi Sándor: Erdélyi Országgyűlési Emlékek, II. 302. p.

15 Blandrata György az itáliai Saluzzóban született 1515-ben és meghalt Gyulafehérvárról 1588. május 5-én. Olasz származású orvos, reformátor. János Zsigmond fejedelem udvari orvosa és erdélyi tanácsosa volt.

16 Dávid Ferenc, teológus, reformátor. Születési neve Franz David Hertel volt. Kolozsváron született 1520 körül és meghalt Déván 1579. november 15-én. Az Erdélyi Unitárius Egyház megalapítója és első püspöke volt 1568-tól haláláig.

17 Capita Consensus Doctrinae de vera trinitate – Theses at Anthiteses ... L. Lampe, Hist. Eccl. 147-149. p.

18 Sententia Concors Pastorum et Ministrorum Ecclesiae Dei Nationis Hungaricae in Transsylvania, De propositionibus Doctoris Georgii Blandratae et Francisci Davidis etc. in Disputatione Albensi, coram regia Majestate, An. D. MDLXVI. die Apr. XXV. propositis, Et limitatione Fratrum, qui wx Hungariae predictae Disputationi interfuerunt. In frequenti Synodo Vásárhelyeinsi eodem anno die vero XIX. maji pronunciata et publicata ... etc. Dávid Ferenc Emlékezései 67. In: Bod Péter Historia Unitariorum, 12-26. p.

19 Méliusz Juhász Péter (más néven Horhi Juhász Péter, Horhi Melius Péter vagy Melius Juhász Horhiban született 1532-ben és meghalt Debrecen, 1572. december 25-én. református lelkész és a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke volt 1561-től haláláig. Teológus és reformátor.

20 Brevis Confessio Pastorum ad Synodum Debrecin. 24, 25, 26 febr. An. D. 1567. celebratam convocatorum. Debrecini Excudebat Michael Török A.D. 1567. A művet magyar nyelven is kiadta Méliusz a következő cím alatt: A Debrecenbe összegyűlt keresztyén prédikátoroknak igaz és szentírás szerint való vallások. Debrecenben nyomtatta Török Mihál. 1567.

21 Az egyházból való kitiltásukat és kiátkozásukat jelentette az 'excommunicatio'.

22 Refutatio Scripti Petrii Melii, quo nomine Synodi Debrecinae docet Jehovalitatem, et trinitarium Deum Patriarchis, Prophetis et Apostolis incognitum, Albae Juliae, excudebat Typographus Regius Raphael Hoffhalter, Anno Christi Domini MDLXVII.

23 De falsa et vera unius Dei Patris Filii et Spiritus Sancti Cognitione, libri duo. Authoribus ministris Ecclesiarum consentientium in Sarmatia et Transsylvania. I. Thessal. 5. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Albae Juliae. Hogy a lengyel unit. reformátorokkal összeköttetésben állottak az erdélyiek, azt e cím is mutatja.

kifejtette az unitarizmus tanításának lényegét, amelyet bibliai helyekkel és példákkal erősített meg. Hangsúlyoznunk kell azt a tényt, hogy a teológiai ellentétek kiküszöbölésére az 1567–1568 között összehívott zsinatokon a vitázó felek nem jutottak egyezsége és nem született konszenzus közöttük. A teológiai hitvitákból származó vallási és társadalmi feszültségek veszélyeztették az Erdélyi Fejedelemség belső rendjét és békéjét.

A 16. század második felében az Erdélyi Fejedelemség legégetőbb kérdésévé vált a teológiai tanok egyeztetése és elfogadása. Ez a kérdés az erdélyi társadalom minden rétegét érintette. Különösen a társadalom elitjét és annak politikai rétegét foglalkoztatta a teológiai kérdéseken alapuló béke és konszenzus megteremtése. Az 1568. január 16-án Tordán tartott országgyűlés elfogadta a tordai vallásügyi határozat, a tordai ediktumot. A dokumentum megszületése egy szükségszerűen létrejött bölcs politikai és egyházjogi döntés eredménye volt.²⁴

Az 1568-as tordai országgyűlés egyházjogi jelentősége az erdélyi vallásszabadság és a vallási tolerancia kihirdetésében

Az 1568-as tordai ediktum törvénybeiktatásával és a vallási tolerancia²⁵ kihirdetésével az Erdélyi Fejedelemség vallásjogi szempontból megelőzte a 16. századi Európa legfelvilágosultabb államait. A 16. századi Európa katolikus és protestáns egyházai nem ismerték a vallásszabadság és a vallási tolerancia semmilyen formáját. A korabeli római katolikus és a nyugat-európai protestáns egyházak eretnekségnek minősítettek minden olyan teológiai és vallási kérdést, amely eltérést mutatott az övéktől, és mint Isten elleni bűnt halállal sújtották a más nézeteket vallókat.

Mályusz Elemér történész a protestáns divergenciák termékének tekintette az erdélyi vallási tolerancia létrejöttét: *„A vallási türelem eszméje úgy, amint az európai kultúrkörben érvényesült, kétségtelenül protestáns eredetű. Nem a katolicizmussal folytatott harcban alakult ki, megfogalmazásában a nagy, történeti egyházaknak, a lutherinek és kálvininak nem is volt részük. Ellenkezőleg, velük szemben kellett azt diadalra juttatni azoknak a szektáknak, amelyek Hollandiában és Angliában a vallási individualizmus érvényesülésének minden következményét*

24 Gudor Botond erdélyi történész így fogalmazta meg a tordai ediktum létrejöttének okát: „A társadalmi feszültségek veszélyeztették az új állam identitását. A teológiai disputát indítványozó fejedelem, következetesen alkalmazva abszolút hatalmát, a döntés felelősségét átruházta az országgyűlésre, amelyet utóbb a zsinatok együttélési normájává tett. Ez volt az ország megmaradásáért tett szent egyezés, amely politikai pragmatizmusában visszaüt az államérdek mozgatta valláspolitikára.” Ld. A „*recepta religiók*” évszázadai Erdélyben. Egyháztörténeti tanulmányok. (A kötetet szerkesztette és lektorálta Kolumbán Vilmos József.) Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek, 25. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 2019. 67. p.

25 A vallási tolerancia 16-17. századi Királyi Magyarország történetéről annak alapján kell véleményt formálnunk, hogy a kérdéskör teológiai, filozófiai és egyháztörténeti megítélése eltérőek voltak a különböző felekezeteknél és világnézeteknél. A szemantikai értelmezés alapján a tolerancia a latin 'tolero', 'elvisel', 'eltűr' szóból származik. A katolikus lexikon alapján „a vallási türelem egyik fajtája, a pluralizmus társerénye. A keresztény ember a maga hitbeli meggyőződésével pluralista társadalomban él, mely attól sokféle, hogy a sikeres életéről vallott egymástól eltérő, egymással vetélkedő elképzelések hatnak benne és nehezítik a közös célok megvalósítását. A tolerancia az emberiség erénye, ezért kívánatos. Nem közömbösség, hanem a másik ember eltérő lelkiismeretének aktív tiszteletben tartása... a jog, hogy mindenki a lelkiismerete szerint cselekedjék, a személy emberi méltóságából származik...” Dr. Viczián János (Szerk.), Magyar Katolikus Lexikon. XIV. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 138-139.p.

radikálisan le akarták vonni. A protestantizmus belső küzdelmeinek eredménye volt tehát az a felfogás, hogy a hit az ember legbensőbb egyéni ügye, amelynek megváltoztatására senki sem kényszeríthető, éppen mert az a lélekben gyökerezik. Az egyéniség lelki jogainak ez az elismerése és tisztelete úgy hangzik a barokk korban, a XVII. század közepén, mintha a szó egy másik világból jönne. A humánumnak ez a gondolata közvetlenül és feltűnésével egyidejűleg jutott el Magyarországra.”²⁶

János Zsigmond fejedelem az erdélyi rendekkel együtt a szabad gondolkodás és szabad igehirdetés elvét elfogadva a nyugat-európai országoktól eltérően nem tűzzel és vassal irtották a vallás- és lelkiismereti szabadságot, hanem hitvitákon tárgyalták meg a különböző hittételeket és vallási nézetkülönbségeket.²⁷ Az 1568-as tordai vallásbéke kihirdetésével a fejedelem és az erdélyi rendek a szászországi és svájci reformáció vallási türelmetlenségével szemben a kialakulóban lévő felekezetek közötti békét és toleranciát részesítették előnyben.²⁸

A fejedelem kegyúrként uralkodott és viszonyult az erdélyi felekezeti vitákhoz. A keresztyén vallások védelmezőjeként lépett színre. A békés megegyezést és a vallások közötti toleranciát szorgalmazta.²⁹ Meggyőződéssel hirdette és gyakorolta a vallásújítás jogát. A nyugat-európai uralkodókkal ellentétben ő úgy értelmezte és gyakorolta e jogot, hogy a hitújítás az ő érdeke és kötelessége is egyben, amellyel az ország érdekét is szolgálja.³⁰ Az elkövetkező évtizedekben a vallási tolerancia és szabadság szellemisége határozta meg az erdélyi valláspolitikát.³¹ Benda Kálmán történész summás meghatározásában rávilágít az 1568-as tordai ediktum és vallási tolerancia erdélyi és egyben európai hatására. Véleménye szerint a 16. századi Erdélyi Fejedelemség vallási toleranciájával példát mutatott egész Európának.

Az 1568. január 6–13. között tartott tordai országgyűlésen fogalmazták meg a vallásszabadságot és a vallási toleranciát.³² Nemzetközi jelentősége abban rejlett, hogy a világon

26 Mályusz Elemér: A Rákóczi kor társadalma. In: Lukinich Imre (szerk.): Rákóczi Emlékkönyv, II. kötet. Franklin Társulat, Budapest 1935, 54. p.

27 Zsilinszky Mihály: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai. I. (A reformatiótól a bécsi békéig, 1523-1608), Budapest, Franklin Társulat, 1881. 141. p.

28 János Zsigmond fejedelem fogalmazványa a vallásszabadságról és a vallási toleranciáról: „[...] a ministereket az igaz vallásért ne kergesse, a könyveket meg ne égesse, senkit hittel az ő vallása mellé ne kötelezzon, ez az oka: mert a mű birodalmunkban, miképp arról országnak végzése vagyon, mű azt akarjuk, hogy szabadság legyen. Továbbá tudjuk, hogy a hit Istennek ajándéka, és a lelkiismeret semmire erőszakkal nem vitethetik – vallotta fejedelmét idézve Dávid Ferenc.” -Dávid Ferenc nyomán Balázs Mihály: Megjegyzések János Zsigmond valláspolitikájáról. In: Uő: Hitújítás és egyházalapítás között. Tanulmányok az erdélyi unitarizmus 16–17. századi történetéről, A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 8, Kolozsvár 2016. 54. p.

29 Dr. Csíki György: A vallásszabadság törvénybeiktatása. Keresztény magvető. 75. (1943) No. 3., 126. p., Gyimesi Pálma: Szekfű Gyula és ifjabb Révész Imre kapcsolata. Történeti tanulmányok. XIX. (2011) 91.p.

30 Pálffy Géza történész meglátása alapján: „Szapolyai fia – reneszánsz udvara kiépítése mellett – kitűnt a protestantizmus támogatásával is. Ez alapvető szerepet játszott abban, hogy – a királysághoz hasonlóan – a 16. században Erdély is vallást váltott, sőt itt a radikálisabb áramlatok is pártfogásra találtak.” Ld. Pálffy Géza: A tizenhatodik század története, Bp., 2000, 116. p.; Uő, Magyarország Mohács után: az útkeresés évszázada (1526–1606) = Magyarország története, főszerk. Romsics Ignác, Budapest., 2007 (Akadémiai kézikönyvek), 345. p.

31 Péter Katalin: Tolerancia és intolerancia a 16. századi Magyarországon. Egyháztörténeti Szemle, 7. évf. (2006) 2. sz. 73-83. p.

32 Az országgyűlési határozat érdekessége az, hogy pontosan idézi és hivatkozik arra a bibliai helyre, amely a teológiai indoklás forrása is. Ez a Rómaiakhoz írt levél 10. fejezetének 17. verse. (Ergo fi des ex auditu, auditus autem per verbum Christi). Az 1568-as Tordai ediktum szövege így szól: „Urunk ő felsége miképen ennek előtte

először az Erdélyi Fejedelemségben, az 1568-ban tartott Tordai országgyűlésen mondták ki, hogy mindenki azt a vallást gyakorolhatja, amely felfogásával megegyezik. Az országgyűlésen elfogadták, hogy a hit Isten adománya, amely a hallásból származik, Isten Igéjének hirdetése által.³³ Az 1568-as tordai ediktum teológiai és vallásjogi értelmezésével kapcsolatban megoszlanak a vélemények. A teológusok, történészek és jogtudósok egy része az egyéni lelkiismereti szabadság kodifikációját látja abban, egy másik csoport pedig az ediktumot valós tartalom nélkülinek véli. A harmadik csoport határozottan hirdeti, hogy a vallásszabadság és a tolerancia Erdélyben sohasem erősödött meg a mai modern értelmezés alapján.³⁴

Az 1568-as tordai országgyűlésen társadalmi, egyházi és teológiai kérdésekről döntöttek. Az erdélyi bevett vallások rendszerét, a *recepta religio* elvét csak 1571-ben fogadták el, amikor az unitárius vallást a négy bevett vallás közé emelték.³⁵ A 130 éves múltira visszatekintő politikai tolerancia eredménye volt az 1568-ban kihirdetett vallási tolerancia, amely emberi jogként tisztelt minden olyan vallási meggyőződést, amely a Szent Írás alapján fogalmazta meg tanítását és az állam által elismert 'bevett vallások' kategóriájába tartozott.³⁶

Az 1568-as Tordai országgyűlés a szabad vallásválasztás és gyakorlás mellett a különböző keresztyén/keresztény bevett és megtűrt vallások együttélését, gyakorlását törvényben biztosította. Ezt a törvényt, a négy bevett vallás közötti jogegyenlőséget az országgyűlés az erdélyi alkotmány egyik alap pillérévé tette. A fejedelmi hatalom és az országgyűlés támogatásával a létrejövő felekezetek képviselői az egész ország érdekét szolgálva egyfajta valláspolitikai és teológiai megegyezést hoztak létre. A tordai ediktum megfogalmazásával az erdélyi országgyűlés biztosította a létrejött vallásfelekezetek közötti békét és jogaik gyakorlásának a lehetőségét.³⁷

A '*recepta religio*' elve érvényesült a 16. századi Erdélyben. Az 1568-as tordai országgyűlésen törvénybe iktatott vallásszabadság és vallási tolerancia fontos vívmánya - a vallások

való gyűlésibe országával közönséggel az religió dolgáról végezött, azonképen mostan és ez jelenvaló gyűlésébe azont erősíti, tudniillik, hogy midőn helyökön az predikátorok az evangyeliomot prédikálják, hirdessék, kiki az ő értelme szerint, és az község ha venni akarja, jó, ha nem pedig, senki kényszerítéssel ne kényszeritse az ű lelke azon meg nem nyugodván, de oly predikátort tarthasson, az kinek tanítása ő nekie tetszik. Ezért pedig senki az superintendensök közül, se egyebek az predikátorokat meg ne bántassa, ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől, az elébbi constitutiók szerént, és nem engedtetik ez senkinek, hogy senkit fogsággal, avagy helyéből való priválással fenyegezzön az tanításért, mert az hit istennek ajándéka, ez hallásból lészön, mely hallás istennek igéje által vagyon." Ld. Az Erdélyországbéli három nemzetül magyarországbéli atyánkfiaival egyetembe való végezésink, melyeket végeztünk ez mostani rész szerént való gyűlésünkbe, kit urunk ő felsége elmúlt Vízkereszt napjára tétetett vala ide Tordára 1568. esztendőben. Szilágyi Sándor: *Erdélyi Országgyűlési Emlékek történeti bevezetésekkel*. 2. Budapest, 1875-1898. 34. p.

33 Dr. Szabó Dávid: *Az 1568.évi tordai országgyűlés határozata a vallásszabadságról és az erdélyi unitarizmus*. Keresztény magvető 102.évf. (1996) 3. sz. 170. p.

34 Király, Béla: *The Sublime Porte, Vienna, Transylvania and the dissemination of Protestant Reformation in Royal Hungary, Tolerance and Movements of Religious Dissent in Eastern Europe*, szerk. Király, Béla. Columbia University Press, New York, 1975. 199-221. p.

35 Endes Miklós: *Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története*. Budapest, 1935. I. 141. p. - Trócsányi Zsolt: *Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 2005. 93. p.

36 A bevett vallások vagy a '*recepta religio*' fogalom alatt az államilag elismert vallásokat értették a 16. századi Erdélyben. A bevett vallások közé tartoztak a katolikus, ev. lutheránus, református és unitárius vallások. Teljes mértékben megillette őket a vallásszabadság, az önkormányzati jog és az állami támogatás.

37 Juhász István: Az erdélyi egyházak együttélésének kérdései a fogarasi vártartományban. In: Juhász István: *Hitvallás és türelem. Tanulmányok az erdélyi református egyház és teológia 1542–1792 közötti történetéből*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 1996, 58–59. p.

együttélésének biztosítása mellett- az adott felekezet vallási meggyőződésének szabad terjesztése volt. Révész Imre egyháztörténész megállapítása ráirányítja a figyelmet arra, hogy az erdélyi vallásszabadság kérdését objektív megközelítésben kell értelmeznünk. A 16. századi politikai, társadalmi és egyházjogi viszonyokat figyelembe véve kell megközelítenünk a vallásszabadság létrejöttének okait és azok hatásait az Erdélyi Fejedelemségben.³⁸

Dr. Csíki György az erdélyi vallási toleranciát valláspolitikai és geopolitikai szempontból vizsgálta és értelmezte. Rámutatott arra, hogy az erdélyi vallási toleranciát a két nagyhatalom közé beékelődött erdélyi államban a kiegyensúlyozott külpolitika és belpolitika biztosította: „Az erdélyi vallási tolerancia (vallásszabadság) 16-17. századi értelmezésének tisztán látásához szükséges annak teológiai, valláspolitikai és geopolitikai szempontból történő megvizsgálása. Az erdélyi vallási tolerancia és egyezmény létrejöttének és működésének hátterében politikai és valláspolitikai tényezők álltak. A két nagyhatalom között az Erdélyi fejedelemségnek egy kiegyensúlyozott kül-és belpolitikát és a létrejött felekezetek közötti status quot kellett fenntartania. Az 1568-as vallási tolerancia elfogadásával és kihirdetésével a létrejött felekezetek rendjének megszilárdítását alapozták meg. A felekezetek területi joghatóságának és a *visitatio canonica* jogának megállapítása is ezt szolgálta. A 16-17. századi vallási toleranciát nem lehet és nem szabad összehasonlítani a modern kor vallási toleranciáról szóló felfogásával.”³⁹

Az Erdélyi Fejedelemségben meghonosodott '*recepta religio*' jogrendszere a négy bevett vallás tanításának, hirdetésének, gyakorlását és az istentisztelet, a teológiai tanítás végzésére megválasztott egyházi személyek alkalmazásának szabadságát jelentette.⁴⁰ A négy bevett vallás (felekezet) joghatóságának és a *visitatio canonica*⁴¹ jogának biztosításával egy jól működő felekezeti együttélés alakult ki. A felekezetek közötti harmónia nagy hatással volt az elkövetkező évtizedekre. A 16-17. századi Erdélyi Fejedelemség nagy szüksége volt a bevett vallások és a megtűrt vallások közötti békére és kölcsönös tiszteletre.

38 Gyimesi Pálma: Szekfű Gyula és ifjabb Révész Imre kapcsolata. In: Történeti Tanulmányok XIX, Debrecen 2011, 91. p.

39 Dr. Csíki György: A vallásszabadság törvénybeiktatása. In: Keresztény magvető. 75.évf. 3. sz. 1943. 126.o., Gyimesi Pálma: Szekfű Gyula és ifjabb Révész Imre kapcsolata. In: Történeti tanulmányok XIX, Debrecen 2011, 91. p.

40 Szilágyi Sándor: *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*. II. köt. Budapest, 1875-1898. 267. p.

41 A '*visitatio canonica*' (kánoni látogatás) a katolikus egyházban a megyéspüspök hivatali kötelezettsége, amelynek értelmében egyházmegyéjét évente részben vagy egészében meg kell látogatnia. A püspöki látogatásokon öt év alatt az egész egyházmegyét bejárta. A protestáns egyházakban a '*canonica visitatio*'-t az egyházmegye esperese végzi évente az egyházmegyei tanácsosokkal együttműködve. Ld. https://lexikon.katolikus.hu/C/canonica_%20visitatio.html, (Letöltés: 2024.04.24.), Varga Imre: „A *canonica visitatio* (Fogalma, rövid története, jelentősége)”, *Vigilia* 42., 2. sz. (1977): 104–108. p., 104.p., Molnár Lehel: *Az egyházlátogatás vagy canonica visitatio fogalma, kialakulása, rendeltetése, fajtái és gyakorlata*. In: Keresztény Magvető 128. évf. (2022.) 2. sz., 120. p.

A tordai vallásszabadság és a vallási tolerancia a szentháromság-tanról szóló hitviták és az erdélyi országgyűlések tükrében ⁴² (1568-1571)

Az 1568. évi gyulafehérvári hitvitán részt vettek János Zsigmond fejedelem, Csáki Mihály kancellár, Békés Gáspár kamarás és az udvari tanács tagjai. A katolikusok részéről Mathias Hebler, Károlyi Sebestyén, Heltai Gáspár, Szigeti Miklós, az unitáriusok részéről Szegedi Lajos, új tordai lelkész, Csázmai István gyulafehérvári lelkész, Sztárai Miklós és Kárádi Pál temesvári lelkészek. Az ülés jegyzői Synnig János székelykeresztúri lelkész, Fehérvári Márton dési lelkész és Óváry Benedek gyulafehérvári iskolaigazgató voltak.

Az unitáriusok részéről a hitvitázók között jelen volt Dávid Ferenc püspök, Blandrata György orvos, Basilius István kolozsvári lelkész, Hunyadi Demeter enyedi iskolaigazgató, Gyulai Pál gyulafehérvári iskolaigazgató. A reformátusok részéről jelen volt Méliusz Juhász Péter debreceni lelkész, református püspök, Ceglédi György váradi lelkész, Sándor András dévai lelkész, Túri Pál bihari, Klein Lőrinc beszercei lelkész és Károlyi Péter váradi iskolaigazgató.

Dávid Ferenc két kérdéssel lépett színre. Az egyik arról szólt, hogy a conciliumok végzései megrontják-e az Isten ígéjének igazságát? A másik arról szólt, hogy azok, akik a Szentírás igaz tanítását hirdetik megérdemlik azt, hogy egyházellenességgel és pártoskodással vádolják meg? Méliusz Juhász Péter két kérdést tűzött napirendre: 1. Az Atya egyedül az egy igaz Isten? vagy 2. Az Atya, Fiú és Szent Lélek az egy igaz Isten együtt? Blandrata György amellet érvelt, hogy a Szentháromság létjogosultságát bizonyítsák be. Kétségbe bevonta a Szentháromságról szóló tanítást és a Fiúnak az Atyától való származását.⁴³

Az 1568. március 8-án Gyulafehérváron a fejedelmi palotában tartott Szentháromság tanáról szóló hitvitán a megjelent katolikusok, ev. lutheránusok, reformátusok és unitáriusok nem tudtak egyezsége jutni.⁴⁴ János Zsigmond erdélyi fejedelem elrendelte, hogy az Erdélyi Fejedelemség vallási szempontból a vallásszabadság országa maradjon, ahol továbbra is szabadon tarthassanak hitvitákat a vallási tolerancia jegyében.

42 A Bocskai István fejedelem (1557–1606) genfi szobrának oldalán olvasható latin nyelvű felirat is jelzi ezt: „*Sacra Caesarea Regiaque Maiestas omnes et singulos status et ordines regni in sua religione et confessione nusquam et nequaquam turbabit nec per alios turbare et impediri sinet. Verum omnibus praedictis statibus et ordinibus liber religionis ipsorum usus et exercitium permittetur. Hungariam per Hungaros nativos possidebit. Officia regni Hungaris et nationibus ei annexis idoneis nullo interposito religionis discrimine conferet Ex articulis pacificationis Viennensis.*” - <https://regi.reformatus.hu/mutat/gondolatok-a-tordai-orszaggyules-jubileuman/> (Letöltve: 2024.02.01.)

43 Zsilinszky Mihály: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformatiótól kezdve. I. köt. A reformatiótól a bécsi békéig. (1523-1608). Budapest, 1881. 142. p.

44 Az 1568. március 3-án, Gyulafehérváron tartott zsinaton a magyarországi és erdélyi lutheránusok, reformátusok és unitáriusok hitvitája zajlott le. – Ld. Pokoly József: *Az erdélyi református egyház története*. I. köt. Budapest, 1904. p. 213-215. p. – Pásztori Kupán István: *Teokratikus tolerancia? A tordai vallásbéke teológiai üzenete*. Keresztény magvető, (2009) 2 sz. 253.p.

A tíznapos gyulafehérvári hitvita után 1568. augusztus 22-én Nagyváradra gyűltek egybe. Méliusz Juhász Péter 22 tételben cáfolta meg Dávid Ferenc és Blandrata György teológiai nézeteit. Dávid Ferenc a vitatételekre „Az egy igaz istenről”⁴⁵ című munkájával válaszolt.

Az 1568. november 14-én Tordára összehívott zsinaton folytatták a váradi hitvitát.⁴⁶ Dávid Ferenc újra fogalmazta az unitáriusok hitelveit és azokat a zsinat elé terjesztette.⁴⁷ A heves teológiai vita a magyarországi és erdélyi reformátorok, lelkészek és tudósok között zajlott. Az erdélyi fejedelem éberen örködött a hitelvek szabadságának biztosítása fölött.

Az 1569. év februárjában Medgyesen tartott országgyűlés vallásügyi kérdésekben az 1566. évi szebeni és 1568. évi tordai végzéseket újította meg: „*A religio dolgából így szóltunk, hogy az minémű artikulusok először Szebenbe 1566. esztendőbe szent Andrásnapi gyűlésbe és annak utána tavalyi esztendőbe Thordán az vízkereszt napi gyűlésbe végeztettenek ez országbeli három nemzettől és magyarországbéli uraink atyámfiaitól, azok épen minden cikkelyébe helyen maradjanak, kiket könyörgünk felségednek, hogy kegyelmesen mindennel megtartasson.*”⁴⁸ Néhány hónappal később Tordán egyetlen vallással kapcsolatos határozatot fogadtak el. Az evangéliumra áttért oláhok papjainak egy-egy kalangya búzát juttassanak.

Az Erdélyi Fejedelemségben az unitáriusok száma megnövekedett és gyülekezeteket alapítottak. János Zsigmond fejedelem újra összehívta a nagyváradi disputációt, amelyre 1569. október 20-25 között került sor. Dávid Ferenc panaszlevelében a nyilvánosság elé terjesztette azt a tényt, hogy a magyarországi református lelkészek a törvény ellenére üldözik az unitáriusokat és botránnyosan viselkednek velük szemben. Az ügy tisztázására és az üldözések megfékezésére tartották meg a váradi hitvitát. A több napos vitán rész vett a fejedelem és udvara is. A hitvita világi vezetője Békés Gáspár volt. Az unitáriusok képviselőjében megjelent Heltai Gáspár kolozsvári lelkész és író, Kozárvány Pál és Basilius István kolozsvári lelkészek. A református felek részéről Radics Gáspár (Károli Gáspár) gönci lelkész, Erdődi Gáspár, Károlyi Péter, Thuri Pál és Ceglédi György lelkészek. A vita tárgya Isten személyének kérdése, az Ő egyetlen Fiának kiléte és

45 A mű teljes címe Az Egy ő magától való Felséges Istenről, es az ő igaz Fiarol, a Nazareti Jesusrol, az igaz Messiasrol, A szent írásból vőt vallástétell. Ld. https://real-r.mtak.hu/674/1/RMK_I_0085-0086-Rath_0015_koll_01-02.pdf (Letöltve: 2024.05.30.)

46 Literae Convocatoriae ad Seniores Ecclesiarum superioris et inferioris Pannoniae ad indictam Synodum Thordanam ad tertium Martii diem edditis Thesibus ibidem disputandis...Albae Iuliae 1568.

47 „az isten lényegileg és személyében egy és egyedül való, Atyja Krisztusnak, mindennek teremője, s rajta kívül más teremő nincs. A háromság az Antikrisztus találmánya, az isten különböző nevei nem teszik sem az egységben a háromságot, sem a háromságban az egységet, s akik azt egyes szóból következtetik, bálványimádók és kabalisták, Jézus az, aki Szent Lélektől fogantatott, szűztől született, fiúságát, hatalmát, istenségét Atyjától s nem önmagától kapt, öröktől fogva teremőtetése képtelenség. A Szentlélek nem isten, imádni nem kell, mert a próféták és az apostolok ezt nem tanították. Az állat és személy idegen szók, mik a szentírásban nincsenek meg, a symbolumok, conciliumi végzések s az atyák írásai a szenírás zsinormértékére vonandók, s csak az aval egyezők állhatnak meg, mert mind a négy első nagy concilium a szentírással ellenkező sok tévedést szentesített, amit tagadni nem lehet.” Ld. Demonstratio Falsitatis Doctrinae Petrii Melii, et reliquorum Sophistarum per Antitheses una cum refutatione Antitheseon veri et Turcici Christi, nunc primum Debrecini impressarum. Psalm. XII...Albae Iuliae. (1568?)

48 Az Erdély országbeli három nemzetnek magyarországbéli nemességgel való végezés ez mostani purificatio Mariae napjára rész szerint való gyűlésekben, urunk ő felsége parancsolatjából Meggyesbe szerzetett Articulusok 1569. esztendőbe. Szilágyi Sándor szerk. Erdélyi Országgyűlési Emlékek, II. 353. V. ö. Gróf Mikó Imre, Erdélyi Történelmi Adatok, III. köt., Kolozsvár, 1858. 273-282. p.

származása, valamint a Szent Lélek és a Fiú istenségének kérdése volt. Az erős és heves vitákat a disputatio jegyzőkönyvének elkészítése, hitvallások és prédikációk elkészítése zárta le.⁴⁹

A váradi hitvita után a fejedelem egy részországgyűlést hívott egybe Meggyesre 1570 januárjában. A megtartott hitvitán János Zsigmond erdélyi fejedelem az unitáriusokat vette pártfogásába. Az országgyűlés az eretnesség ellen hozott végzést, amely burkoltan az unitáriusoknak szólt.⁵⁰

A több éves hitvitát a Marosvásárhelyen, 1571. január 5-én egybehívott országgyűlés zárta le. A fejedelem az országgyűlés elé terjesztette kérelmét, amelyben az unitárius felekezetnek szabad vallásgyakorlás biztosítását és bevett vallásként való elismerését szorgalmazta.⁵¹ János Zsigmond fejedelem az 1571. január 5-i Marosvásárhelyen tartott országgyűlésen hitet tett unitárius meggyőződéséről, teológiai nézetéről.

Az országgyűlés határozatát hitviták előzték meg, amelyeket követően kihirdették és törvénybe iktatták – a katolikus, ev. lutheránus, református vallások mellett – az unitárius vallás szabad vallásgyakorlatát. Az unitárius felekezetet ünnepélyes keretek között a bevett vallások közé iktatták be. Az erdélyi rendek az 1568. évi tordai országgyűlés vallásügyi határozatát ismételten megerősítették és érvényben tartották.⁵²

49 A váradi disputáról és a korabeli vallási állapotokról számolt be Borsos Sebestyén krónikaíró. Dávid Ferenc, Blandrata György és egy Franken nevű tudós képviselték az unitáriusokat:” Ezek hárman egy akarattal felállíták a Sabelius és Arius eretnek értelmét, mely ellen a kalvinianus papok s prédikátorok eleget hánykolódának ugyan mind disputálással, mind pedig írással, de semmiképpen ellent nem állhatnának. A pápásokat a nép már megutálta volt...ezek csak nézték mi lesz a dologban...Hallottál volna akkor egész Erdélyben mindenfelé, falun, és városon, a köznépnél is nagy disputatiót, étel és ital közben, estve reggel, éjjel és nappal, közbeszédben és predikáló székről, sőt káromlásokat és mód nélkül való kárpálódásokat a két religión levők között. A tudatlan nép nem is tudta mit véljen, mert mind a két vallás, u.m. a Calviniana és Ariana igen kellette magát.” Ld. Gróf Mikó Imre: Erdélyi Történelmi Adatok. I. 27-28. p.

50 „Az mostan támadott eretnységek és azok indítói megbüntetése felől felséged kegyelmes válaszáat meg szolgáljuk felségednek, hogy felséged legelőször megletekinvén az úr istennek tisztességét és az felséged fejedelmi méltóságát, eféle káromlásokat és eretnységeket nem szenved országában, hanem végére menvén mind authorit, mind hirdetőit megakarja büntetni, hogy az úr istennek ennél nagyobbharagja is reánk ne szálljon.” Ld. Az Erdélyországbeli három nemzetnek és magyarországbéli nemes urainknak atyánkfiainak feleletek urunknak ő felségének propositióira. Eredetiye a nagyszebeni Bruckenthal-féle muzeumban és Dr. Teutsch superintendens birtokában. Ld. Szilágyi Sándor (szerk.) Erdélyi Országgyűlési Emlékek, II. 368. p.

51 „János Zsigmond gondos humanista és katolikus nevelést kap Lengyelországban, korábban viszont a fejedelmi orvos, a szentháromságot tagadó Blandrata György volt a tanítója. E kétféle hatásnak köszönhetően az ifjú király egész életére nyitott marad a hitújítás iránt, és Dávid Ferenc hatására végül is az antitrinitárius irányzat nyeri el rokonszenvét.” Ld. Sebestyén Mihály: *Erdélyi fejedelmek*. Marosvásárhely, 1994, 7. p.

52 „Felséges kegyelmes urunk, megértettük az felséged kegyelmes izenetítés propositióit, kikben felséged az istenigének predikálását és az mi hazánknak szükségét előnkbe számlálja, hogy felséged ilyen kegyelmes gondot visel mi reánk, azt mi felségednek alázatos és hű szolgálatunkkal örökké meg igyekezzük szolgálni. Miért, hogy Krisztus urunk parancsolja hogy először az isten országát és annak igazságát keressük, az isten igéjének predicalása és hallgatása felől végeztetett, hogy a mint ennek előtte is felséged országaival országaival elvégezte, hogy az isten igéje mindenütt szabadon predikáltassék, az confessióért senki meg ne bántassék, se predikátor, se hallgatók, de ha valamely minister criminalis excessusba találtatik, az superintendens megítélhesse, minden functiójától priválhassa, az után az országból kiűzetessék.”Ld. Zsilinszky Mihály: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformatiotól kezdve. I. köt. A Reformatiotól a bécsi békéig. (1523-1608) Budapest, 1881. 151., Az Erdélyországbeli három nemzetnek és Magyarországbéli uraknak és nemeseknek végzések és articulusok. Szilágyi Sándor (szerk.) Erdélyi Országgyűlési Emlékek, II. 374. p.

Befejezés

A 16. századi Erdélyben kihirdetett vallásszabadság és vallási tolerancia egyedülálló volt a 16. századi Európában. Nem volt többé államvallás, a fejedelmi hatalom fölötté állt az egyháznak, de nem volt joga különbséget tenni közöttük.⁵³ Erdélyben nem érvényesült az a területi elv, amelyet 1555-ös Augsburgi Békében hirdettek meg. A városokban és a falvakban több felekezet élt együtt. A terület földesura nem szólhatott be jobbágysai vallási hovatartozásába. Mindenki maga döntött vallásáról és annak gyakorlásáról.

Az Erdélyi Fejedelemség politikai és egyházi életét 1690-ig a tordai vallásszabadság szellemisége határozta meg. Az erdélyi alkotmányosság és jogrendszer egyik alappillére az etnikailag és vallásilag sokszínű 16-17. századi Erdélyben is a vallási tolerancia, a nemzetek közötti kölcsönös tisztelet és a multikulturalitás volt.⁵⁴ Az 1595-ös gyulafehérvári országgyűlésen elfogadott és kihirdetett 'recepta religio' rendszere törvényes kereteket biztosított az erdélyi vallások együttélésének és a különböző tanítások tiszteletben tartásának: „*Az mi a religio dolgát nézi, végeztük országul, hogy az recepta religiok, tudnillik catholica sive romana, lutherana, calvinistica et ariana libere mindenütt megtartassanak.*”⁵⁵

Az erdélyi vallásszabadsághoz és vallási toleranciához hasonló eredmények a nyugat-európai államokban csak a 18. század végén születtek meg a francia forradalomnak az emberi jogokról szóló nyilatkozatában.⁵⁶ Az erdélyi vallásszabadság kihirdetését és gyakorlatba ültetését a nyugati politikai és egyházi körökben nem ismerték. Az Oszmán és a Habsburg Birodalom közé beékelődött Erdélyi Fejedelemségben Európa nyugati részeit messze megelőzve elsőnek mondták ki a négy vallás szabadságát és egyenjogúságát megteremtve ezzel az alapvető emberi jogokat.

53 Ennek bizonyítéka Dávid Ferenc gondozásában megjelent jegyzőkönyve: „Műtőlünk és a műeinktől tünettek semmi bántások nem volt. Hogy kedig Melius Péternek a mű szónkat megmondották, hogy a mű birodalmunkban nem pápálkodik, és a ministereket az igaz vallásért ne kergesse, a könyveket meg ne égesse, senkit hittel az ő vallása mellé ne kötelezzon, ez az oka: mert a mű birodalmunkban, miképp arról ország végzése vagyon, mű azt akarjuk, hogy szabadság legyen. Továbbá tudjuk, hogy a hit Istennek ajándéka, és a lelkiismeret semmire erőszakkal nem vitethetik. Ezokáért, ha ez határban meg nem marad, szabadon a Tiszán túl mehet.” Ld. A nagyváradi disputatio, (kiad. Nagy Lajos és Simén Domokos), Kolozsvár, 1870. 130–131. p.

54 Tazbir, Janusz: A state without stakes: Polish religious toleration int he sixteenth and seventeenth centuries, ford. A. T. Jordan. Warszawa, 1973, Pantswowy Instytut Wydawniczy. 92. p.

55 Szilágyi Sándor (Szerk.): Erdélyi Országgyűlési Emlékek (1576-1596), III. Budapest, 1877. 472. p.

56 A 17. század második felében az ember természetes jogairól értekeztek politikai gondolkodók, filozófusok és jogtudósok. Egyre többen emeltek szót a vallásszabadság és a vallási tolerancia érdekében. A vallási tolerancia eszméje hatotta át munkásságukat. Közülük kiemelkedett Samuel Pufendorf jogász (1632-1694) és John Locke politikai gondolkodó (1632-1704). Samuel Pufendorf, a neves jogász bibliai idézetekkel alátámasztva érveléseit fejtette ki azon gondolatát, hogy minden embernek joga van a vallása megválasztásához és annak szabad gyakorlásához. Szembe ment a középkori egyház tanításával, amely megszabta és előírta az egyén vallási hovatartozását és vallási életét. Új tanításával hirdette, hogy az egyházi vagy világi többségnek nincs joga beleszólni az ember vallási meggyőződésébe. Az általa hirdetett vallásszabadság csak elméleti kérdés maradt. John Locke (1632-1704) filozófus híres munkája, az 1689-ben kiadott Levél a vallási toleranciáról (John Locke: An Essay Concerning Toleration and Other Writings on Law and Politics 1667-1683, szerk. J. R. Milton és Philip Milton. Oxford, Clarendon Press, 2006.) csupán filozófiai megközelítése volt a vallásszabadságnak. A vallásszabadság kérdésének gyakorlati megvalósítása azonban elmaradt.

Felhasznált irodalom

1. Balázs Mihály: Megjegyzések János Zsigmond valláspolitikájáról. In: Uő: Hitújítás és egyházalapítás között. Tanulmányok az erdélyi unitarizmus 16–17. századi történetéről. (A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 8.) Kolozsvár, 2016.
2. Dr. Csíki György: A vallásszabadság törvénybeiktatása. In: Keresztény magvető. 75.évf. 3. sz. 1943.
3. Endes Miklós: Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története. I-II. Budapest, 1935.
4. Gróf Mikó Imre: Erdélyi Történelmi Adatok. I. Kolozsvár, 1858.
5. Gróf Mikó Imre, Erdélyi Történelmi Adatok, III. köt., Kolozsvár, 1858.
6. Gyimesi Pálma: Szekfű Gyula és ifjabb Révész Imre kapcsolata. In: Történeti tanulmányok, XIX, Debrecen, 2011.
7. Juhász István: Az erdélyi egyházak együttélésének kérdései a fogarasi vártartományban. In: Juhász István: Hitvallás és türelem. Tanulmányok az erdélyi református egyház és teológia 1542–1792 közötti történetéből. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 1996.
8. Kolumbán Vilmos József (szerk.) A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben. Egyháztörténeti tanulmányok. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek, 25. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 2019.
9. Mályusz Elemér: A Rákóczi kor társadalma. In: Lukinich Imre (szerk.): Rákóczi Emlékkönyv, II. kötet. Franklin Társulat, Budapest, 1935.
10. Molnár Lehel: Az egyházlátogatás vagy canonica visitatio fogalma, kialakulása, rendeltetése, fajtái és gyakorlata. In: Keresztény Magvető 128. évf. 2. sz. 2022.
11. Nagy Lajos és Simén Domokos (szerk.) A nagyváradi disputatio. Kolozsvár, 1870.
12. Pálffy Géza: A tizenhatodik század története, Budapest, Pannonica Kiadó, 2000.
13. Pálffy Géza: Magyarország Mohács után: az útkeresés évszázada (1526–1606) In: Magyarország története, (Romsics Ignác főszerk.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.
14. Pásztori Kupán István: Teokratikus tolerancia? A tordai vallásbéke teológiai üzenete. In: Keresztény magvető, 115. évf. 2. sz. 2009.
15. Péter Katalin: Tolerancia és intolerancia a 16. századi Magyarországon. Egyháztörténeti Szemle, 7. évf. (2006) 2. sz.
16. Pokoly József: Az erdélyi református egyház története. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgatótanácsának megbízásából. I. köt. Budapest, 1904.
17. Pokoly József: Az erdélyi református egyház története. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgatótanácsának megbízásából. IV. köt. Budapest, 1905.
18. Romsics Ignác (szerk.) Magyarország története. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.
19. Somogyi Ambrus: História Magyar- és Erdélyország dolgairól. Attraktor Kiadó, Gödöllő, 2007.

20. Dr. Szabó Dávid: Az 1568.évi tordai országgyűlés határozata a vallásszabadságról és az erdélyi unitarizmus. Keresztény magvető 102.évf. (1996) 3. sz.
21. Szilágyi Sándor (szerk.) Erdélyi Országgyűlési Emlékek történeti bevezetésekkel. II. köt. Budapest, 1875-1898.
22. Szilágyi Sándor (Szerk.): Erdélyi Országgyűlési Emlékek (1576-1596), III. köt. Budapest, 1877.
23. Sebestyén Mihály: Erdélyi fejedelmek. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 1994.
24. Trócsányi Zsolt: Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 2005.
25. Varga Imre: „A canonica visitatio (Fogalma, rövid története, jelentősége)”, Vigilia 42., 2. sz. (1977)
26. Dr. Viczián János (Szerk.) Magyar Katolikus Lexikon. XIV. Szent István Társulat, Budapest, 2009.
27. Zoványi Jenő: A magyarországi protestantizmus története. I. köt. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2004.
28. Zsilinszky Mihály: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformatiótól kezdve. I. köt. A reformatiótól a bécsi békéig. (1523-1608) Budapest, Franklin Társulat, 1881.

Idegen nyelvű irodalom

1. Brevis Confessio Pastorum ad Synodum Debrecini. 24, 25, 26 febr. An. D. 1567.
2. celebratam convocatorum. Debrecini Excudebat Michael Török A.D. 1567. A művet magyar nyelven is kiadta Méliusz a következő cím alatt: A Debrecenbe összegyűlt keresztyén prédikátoroknak igaz és szentírás szerint való vallások. Debrecenben nyomtatta Török Mihál. 1567.
3. Capita Consensus Doctrinae de vera trinitate – Theses at Anthitheses ... L. Lampe, Hist. Eccl. 147-149.
4. De falsa et vera unius Dei Patris Filii et Spiritus Sancti Cognitione, libri duo. Authoribus ministris Ecclesiarum consentientium in Sarmatia et Transsylvania. I. Thessal. 5. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Albae Iuliae.
5. Demonstratio Falsitatis Doctrinae Petrii Melii, et reliquorum Sophistarum per Antitheses una cum refutatione Antitheseon veri et Turcici Christi, nunc primum Debrecini impressarum. Psalm. XII...Albae Iuliae. (1568?)
6. John Locke: An Essay Concerning Toleration and Other Writings on Law and Politics 1667-1683, szerk. J. R. Milton és Philip Milton. Oxford, Clarendon Press, 2006.
7. Király, Béla: The Sublime Porte, Vienna, Transylvania and the dissemination of Protestant Reformation in Royal Hungary, Tolerance and Movements of Religious Dissent in Eastern Europe, szerk. Király, Béla. Columbia University Press, New York, 1975.

8. Literae Convocatoriae ad Seniores Ecclesiarum superioris et inferioris Pannoniae ad indictam Synodum Thordanam ad terium Martii diem edditis Thesibus ibidem disputandis...Albae Iuliae 1568.
9. Sententia Concors Pastorum et Ministrorum Ecclesiae Dei Nationis Hungaricae in Transsylvania, De propositionibus Doctoris Georgii Blandratae et Francisci Davidis etc. in Disputatione Albensi, coram regia Majestate, An. D. MDLXVI. die Apr. XXV. propositis, Et limitatione Fratrum, qui wx Hungaria predictae Disputationi interfuerunt. In frequenti Synodo Vásárhelyeinsi eodem anno die vero XIX. maji pronunciata et publicata ... etc. Dávid Ferenc Emlékezései 67. In: Bod Péter Historia Unitariorum.
10. Refutatio Scripti Petrii Melii, quo nomine Synodi Debrecinae docet Jehoalitatem, et trinitarium Deum Patriarchis, Prophetis et Apostolis incognitum, Albae Iuliae, excudebat Typographus Regius Raphael Hoffhalter, Anno Christi Domini MDLXVII.
11. Tazbir, Janusz: A state without stakes: Polish religious toleration int he sixteenth and seventeenth centuries, ford. A. T. Jordan. Warszawa, 1973, Pantswowy Instytut Wydawniczy.
12. Tazbir, Janusz: A state without stakes: Polish religious toleration int he sixteenth and seventeenth centuries, ford. A. T. Jordan. Warszawa, 1973, Pantswowy Instytut Wydawniczy.

Internetes forrás

1. <https://regi.reformatus.hu/mutat/gondolatok-a-tordai-orszaggyules-jubileuman/> (Letöltve: 2024.02.01.)
2. <https://lexikon.katolikus.hu/C/canonica%20visitatio.html>, (Letöltés: 2024.04.24.)
3. https://real-r.mtak.hu/674/1/RMK_I_0085-0086-Rath_0015_koll_01-02.pdf (Letöltve: 2024.05.30.)

A Szerző pér-töltéstavai református lelkipásztor, történész, a PRTA Szisztematikus-történeti Intézetének docense.

Mit értesz a „szentek közösségén”?

Először azt, hogy a hívők együtt és egyenként is tagjai az Úr Krisztusnak, és részesei minden javának és ajándékának. Másodszor: mindenki tekintse kötelességének, hogy ajándékaival a többi tag javára és üdvösségére készséggel és örömmel szolgáljon.

(Heidelbergi Káté, 55. kérdés-felelet)

HATODÉVESEINK BEMUTATKOZNAK

3. RÉSZ

Csász Tamás

A teológia hatodik éve egészen más, mint a korábbiak voltak. Időbe telt, míg elgyászoltam az elmúlt öt évet. Bár, ha Isten is úgy akarja, akkor ebben az évben fejezem be a teológiát, mégis úgy érzem, hogy az ötödik évvel lezárult egy korszaka az életemnek. Voltak nehéz időszakok, volt ott harag, veszekedés, mindenféle indulat, de amikor eljön a búcsú ideje, ezek eltörpülnek a nagy egész mellett. A nagy egészet pedig a sok öröm, a barátságok, a jó hangulatú beszélgetések, a szeretet és a sokszor megtapasztalt jóindulat jellemzi. Boldog emlékként gondolok vissza ezekre az évekre. Minden tanáromra és hallgatótársamra, minden tanórára és áhítatra, és minden különleges alkalomra. *(Kivéve a konferenciákra. Azokat most is fárasztónak tartom.)*

Azonban nem olyan távoli emlékek ezek, hiszen még ha fél lábam a gyülekezeti életben van is, a másik fél még a teológián. Ebben különleges, és más a hatodév, mint a korábbiak. Bár még a teológiához tartozom, de nem ott helyben lakom, és a mindennapi tevékenységem is egészen megváltozott.

A gyakorlati évemet jelenleg Nagykanizsán töltöm. A feleségemmel költöztünk ide, és mivel semmit nem tudtunk Nagykanizsáról, számomra nehéz volt a költözés. Jobban szeretem az állandóságot, azt, amit ismerek. Így elsőnek ezt az aprónak tűnő, de nagy változást kellett magamban rendezni.

A szolgálatomban a hittanoktatás az, amit kezdettől fogva végzek. Felső, illetve alsó osztályos gyermekeket is tanítok, ám sajnos csak 1-2 fős csoportok vannak az állami iskolákban. Nagykanizsa egy katolikus többségű város, de vannak mégis sokan olyanok, akik kitartanak református hitük mellett, és a gyermeküket is a református hittannal szeretnék megismertetni. A kevés létszámból adódóan az órákon van idő arra, hogy elmondják a gyermekek, hogy hogy érzik magukat, és elmesélik, ha valami különleges történt velük. Korábban tartottam már hittanórát, de olyankor mindig volt ott felügyelő tanár vagy lelkész. Most azonban egymagam kellett vezetnem a hittanórákat, ami eleinte furcsa élmény volt, de idővel kezdtem megtalálni a helyemet ebben a tanári szerepben. Sok tapasztalatot szereztem nem csak a tanítás szempontjából, hanem saját magammal kapcsolatban is. Feltűntek hiányosságok, de erősségek is, amelyekre korábban nem figyeltem fel.

Egyéb rendszeres alkalom, amelyen szolgáltam, a bibliaóra. Kéthetente tartottam bibliaórákat, melyekre mindig örömmel készültem. A bibliaórákat többnyire olyanok látogatják, akik már nagyobb bibliaismerettel is rendelkeznek. Igyekszem úgy felépíteni az alkalmat, hogy az imádság, éneklés, igeolvasás, és magyarázat mellett jusson idő arra is, hogy lehetőleg mindenki elmondhassa a saját gondolatait a hallottakról. Általában szoktam kérdésekkel is készülni, de van, amikor nagyon nehéz nem általános, nem egy rövid válasszal letudható kérdéseket megfogalmazni.

Az Alpha kurzusról korábban hallottam jót is, rosszat is. A nagykanizsai gyülekezet Alpha kurzusa azonban számomra egy pozitív élmény volt. Minden alkalomra más készült tanítással, és mindenki a saját személyisége szerint adta át az adott témára vonatkozó ismeretanyagot, és ez

igazán színessé tette az egész kurzust. Az egyik alkalommal Krisztus kereszthaláláról volt szó. Az előadás alatt világosodott meg előttem újból, hogy minden bűnöm ellenére szeret az Úr. Beleestem abba a csapdába, hogy próbáltam jó tettekkel kompenzálni a hibáimat és a rossz tetteimet, hogy kiérdemeljem valamiképpen az Isten szeretetét. Mondanom sem kell, nem sikerült. Akkor és ott elevenítette meg bennem az Ő szeretetét, amelyet nem kell kiérdemelni, mert érdem nélkül adja. Bármennyi bűnt is követek el, nem kéri rajtam számon. Ez pedig nem arra bátorít, hogy szabadon vétkezzek, hanem arra, hogy Krisztus keresztségénél mindig letehetem a bűneim terhét.

Lehetőségem volt ezzel a felismeréssel másokat is gazdagítani, még, ha már tudták is ezt az Istenről. Letenyén minden héten, általában szerdán van egy kisköri alkalom, ahol a vasárnap elhangzott igehirdetés a fő téma, utána pedig egy szabad beszélgetésre van lehetőség, ahol mindenki elmondhatja a gondolatait. Erre az alkalomra mindig valaki más készül fel. Nagyon hálás vagyok a letenyei kiskörért. Annyi szeretetet, megértést, és jó példát kaptam és láttam tőlük, hogy azt soha nem fogom elfelejteni. Már az is Isten csodálatos munkája volt, ahogyan kialakult ez a kis közösség. És olyan lett a településnek, mint a kis gyertya a barlangban, amely be akarja ragyogni a körülötte lévő sötétséget.

A gyakorlati évem nagy kihívása az életem különböző részeinek az összeegyeztetése. Úgy vélem, hogy ez nem csak a gyakorlati év idejére szóló küzdelem, hanem az egész lelkeszi szolgálat idejére szól. Van, akiknek ez jól megy, ők nagy áldásban részesültek. Nekem sajnos sokat kell még fejlődnöm ebben, mert nehéz megtalálni az egyensúlyt az Isten, a család és a szolgálat között. De egészen biztos vagyok benne, hogy először az Istennel kell rendezni a kapcsolatot, és Istent az Őt megillető első helyre helyezni. Ha az Úr a helyén van az életemben, akkor bizonyos, hogy a többi is a helyére kerül.

Hálás vagyok Istennek, hogy közelebből is megismerhettem a Nagykanizsai Református Egyházközséget. Sok tapasztalatot szereztem a lelkeszi hivatásról, és remélem, hogy ez a tapasztalatszerzés nem kevesebb lesz, hanem egyre több. Egy csodálatos gyülekezetbe vezetett az Úr, ahol minden szolgálat öröm volt, még ha olykor fáradtsággal is járt. Mindig hálás szívvel fogok visszaemlékezni az itt megismert emberekre, és remélem, hogy a jövőben még találkozhatok velük.

Hatodév végén nem csak a múltba tekintek, hanem a jövőbe is. Kíváncsian várva, hogy mit készített el számomra az Úr, hiszen amikor valami véget ér, valami új kezdődik el.

Kamondi Péter

„...Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot.” 1Kor 9,16.

Aki odaszánja magát az örömhír hirdetésére, az több lehetséges utat is választhat erre a nemes feladatra nézve. Hirdetheti családjában, baráti körben, munkahelyen, hittanórákon, távoli országokban missziós felkészítés után, etc. Aki azonban a református lelkipásztori hivatás mellett dönt (s ha minden igaz nem is ő dönt, hanem az Úr hívja) annak előbb-utóbb el kell jutnia a hatodévig. Nem mintha ez kizárná az előzőket. A lelkipásztor is előállhat bárhol, bármikor,

alkalmas, alkalmatlan időben az evangéliummal. A szószerzőkre hivatottaknak azonban más feltételeknek is meg kell felelniük.

Tapasztalataim szerint a teológus mindig az élesbevetésre vágyik. Tanul, tanul, tanul, de várja, hogy exmisszusként vagy hatodévesként elő is tudjon állni mindazzal, amit elméletben már tud. Különben mit ér a sok tudomány?

Így lehet, hogy egyik nap még iskolapadban, másik nap már a klenódium mellett, a ravatalon, vagy a falurendezvényen kell megvallania hitét.

Pontosan ez történt velem is, mikor jelenlegi szolgálati helyemre megkaptam a kirendelést. Esetemben ez nem csak egy hatodév volt, hanem megelőzte egy év exmisszusi szolgálat. Így nem is tudok klasszikus hatodévről beszámolni, hiszen a két év alatt szinte minden szolgálatot nekem kellett ellátnom. Mégis biztos vagyok benne, hogy a hatodév sok szempontból hasznos.

Pont elég arra, hogy a teológus meglássa a szolgálat sokoldalúságát. Megtapasztalja milyen hírnöknek lenni, meglássa milyen sokszor kell lábat mosni, és megérezze, hogy néha csak falakba ütközik, mikor tenné a jót.

Meg kell látnia azt is, mennyi háttérmunka, adminisztráció, rendezvényszervezés, logisztika, fűkaszás kell ahhoz, hogy egyáltalán eljussunk a lényegig.

Megízleli, hogy a valóság gyakran falszifikálja azokat az elképzeléseket, amiket öt év alatt táplált. Mit jelentenek valójában az olyan dédelgetett fogalmak, mint *szolgálat*, *odaszánás*, *gyülekezeti élet* a mindennapokban? Itt még eldöntheti valaki, hogy elengedi-e az eke szarvát, vagy így is felszentelt lelkész akar-e lenni. Mert megesis, hogy valaki csak úgy érezte, hogy a *vocatio* megtörtént. Viszont, ha valakit tényleg a Lélek vezet ebbe az irányba, akkor már hatodéven megtapasztalja, hogy minden mélységben megtartatik. Csak sokszor van úgy, ahogy a költő (J.A.) is tapasztalta:

*Négykézláb másztam. Álló Istenem
lenézett rám és nem emelt föl engem.
Ez a szabadság adta értenem,
hogy lesz még erő, lábraállni, bennem.
Ugy segített, hogy nem segíthetett.
Lehetett láng, de nem lehetett hamva.*

Lesz ereje lábra állni annak, akit elhívott a Mindenható. Mindig, minden helyzetben. Legyen elsőéves, vagy hatodéves. Legyen szó tanulmányokról, vagy családlátogatásokról, keresztelőről, esketésről, temetésről. Mert hiszen a hatodévesen is múlik, hogy talál-e még hitet a földön az Emberfia, mikor visszajön. Így hát, erőt is Ő adjon mindannyiunknak, akik ezen az úton haladunk!

* * *

A 2025. június 3-4 között Pápán tartott szakzáróvizsgán összesen tizenkét hallgatónk tett sikeres záróvizsgát, köztük mind a négy hatodéves gyakornokunk, valamint öt katechéta-, illetve három

református hit- és erkölcsoktatói szakirányú továbbképzési szakos hallgatónk. Szeretettel gratulálunk, Isten áldása kísérje szolgálatukat! (a Szerk.)

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

1. Kérjük, hogy lapunkba szánt írásaikat az alábbi irányadó formai követelményeknek megfelelően küldjék el *Szerkesztőségünknek*: a szöveget balra zártan (vagy sorkizártan), Times New Roman betűtípusban, 12 pontos betűmérettel, egyes sorközzel, valamint 2,5 cm-es margóval készítsék el.

2. Kérjük, hogy tudományos igényű cikk esetén a lábjegyzetek folyamatos számozással következzenek egymás után.

3. Példák a lábjegyzetelésre:

Egy szerző esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cím. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Több szerző esetén: Főszerkesztő neve (ÉVSZÁM, SZERK): Cím. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Tanulmány esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Tanulmány címe. In: SZERKESZTŐ (ÉVSZÁM, SZERK): Kötet címe. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Folyóiratcikk esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cikk címe. In: FOLYÓIRAT CÍME, évfolyama, lapszáma, oldalszám (-tól-ig).

4. Tudományos igényű cikk küldése esetén kérjük, ne készítsenek teljes bibliográfiát, hanem a fentebb látható módon lábjegyzetelésben jelezzék a hivatkozott mű adatait.

5. Kérjük, hogy amennyiben a részünkre megküldött írást a későbbiekben máshol megjelentetik, a megjelentetésnél mindenképpen jelezzék, hogy az adott írás már megjelent egyszer a Pápai Kollégiumi Lapok hasábjain.

6. Hasonlóképpen, ha olyan írást küldenek részünkre, mely már egyszer megjelent egy másik lapban, legyenek kedvesek ezt megírni *Szerkesztőségünknek*, hogy a megjelentetés alkalmával ezt jelezhessük.

7. Szerzőink számára tiszteletpéldányt biztosítunk.

8. A szerzők maguk vállalnak felelősséget írásuk tartalmáért.

* * *

KÖVETKEZŐ LAPZÁRTA: 2025. OKTÓBER 31.

A Pápai Kollégiumi Lapok a Pápai Református Teológiai Akadémia diákújsága. Nyomatott a Teológiai Akadémián. Írásaikat, észrevételeiket a Szerkesztők az alábbi elérhetőségre várják: pklujsag@gmail.com.

